

UDC 633-1 • YU-ISSN 0477-292X

ПОЉОПРИВРЕДА

Проф. др Живорад Гајић

Од Друштва за пољску
привреду до
Савеза пољопривредних
инжењера и техничара
Србије (1869–2004)

ПОЉОПРИВРЕДА

ЧАСОПИС САВЕЗА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ИНЖЕЊЕРА И ТЕХНИЧАРА СРБИЈЕ

ГОДИНА LIII

СВЕСКА 394

БЕОГРАД, 2004

УДРУЖЕЊЕ ИНЖЕЊЕРА ПОЉОПРИВРЕДЕ
И СТЕПАНОВИЋЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

Бр. 3/108

01-02. 2008. год.
БЕОГРАД, Кнеза Милоша бр. 9/1

*Поводом 135 година
Савеза пољопривредних
инжењера и техничара Србије
1869–2004.*

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЧ
*Савез пољопривредних инжењера
и техничара Србије (СПИТС)*

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
др Драгољуб Максимовић

УРЕДНИК
Драјана Инђић, дипл. инж.

ИЗДАВАЧКИ САВЕТ
*Момчило Лейосавић, дипл. инж., председник; др Драгољуб Симојловић,
потпредседник; др Новица Стојановић; др Пешар Мишић;
др Миливоје Мишовић; др Жика Милутиновић; мр Владимир Рајковић;
др Васкрсије Јањић; др Бранислав Брковић; др Иво Ђиновић;
др Драгољуб Максимовић*

ГРАФИКА НА КОРИЦИ
Мирослав Зеи
ex libris СПИТС-а

ПРИПРЕМА ЗА ШТАМПУ
Предрај М. Пойовић

ШТАМПА
Калиграф

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА
Београд, Кнеза Милоша 7/II; *Тел/факс: 3230-119; Поштански фах: 648;*
Жиро рачун: 245-0007972701024-16; Назив рачуна: Савез пољопривредних
инжењера и техничара Србије, Београд; Ослобођено плаћања пореза на
промет према мишљењу Републичког секретаријата за културу СР Србије
бр. 413-57774-02 од 25. јануара 1974. године

СР – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

63

ПОЉОПРИВРЕДА : часопис Савеза пољопривредних
инжењера и техничара Србије / главни и одговорни уредник
Драгољуб Максимовић. – Год. 1, бр. 1 (1953)– . – Београд
(Кнеза Милоша 7/II) : Друштво пољопривредних инжењера
и техничара Србије, 1953– (Београд : Калиграф). – 24 cm

ISSN 0477-292X = Пољопривреда
COBISS.SR-ID 11912194

Проф. др Живорад Гајић

*Од Друштва за пољску
привреду до
Савеза пољопривредних
инжењера и техничара
Србије (1869–2004)*

УДРУЖЕЊЕ ИНЖЕЊЕРА ПОЉОПРИВРЕДЕ
И ПРЕКРАСНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

Бр. _____

20..... год.

БЕОГРАД, Кнеза Милоша бр. 9/1

ПРОГРАМСКИ ОДБОР:

Др Ивана Дулић-Марковић,
министар за пољопривреду, шумарство и водопривреду
Републике Србије
Др Милутић Пенчић,
председник Југословенске инжењерске академије
Мр Стеван Шамшаловић,
председник Савеза инжењера и техничара Србије
Др Љубомир Пејовић,
председник Савеза пољопривредних инжењера и техничара Југославије
Др Владимир Трифуновић, дил. инж.
Жарко Секулић, дил. инж.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР:

Живорад Гајић, председник
Саво Панџовић
Петар Ковачевић
Момчило Милутиновић
Милован Пушић
Бранислав Вујиновић
Радиша Микарић
Драјана Инђић, секретар

УВОД

Пошто су током прве половине XIX века извојевали своје национално ослобођење, Срби су у тадашњим границама створили своју државу, једну врсту вазалне кнежевине. Према попису 1866. године Србија је имала 18 округа са 65 срезова. По завршетку српско-турског рата државне границе знатно су померене на југ, припајањем још 5 округа. Увећано становништво, бројним досељавањем, све више се окреће пољопривредној производњи. То је имало за последицу појачано крчење шума, којима је највећи део Србије био покривен. Повећање обрадиве површине земљишта крчењем шума допринело је порасту производње основних ратарских усева: кукуруза, пшенице, овса, ражи, јечма и других биљака. Међутим, сточарство ће и даље остати главна, не само пољопривредна, већ и привредна грана.

Држава у то време није скоро ништа предузимала да би подстакла развој пољске привреде и села. Материјална средства додељена свој домаћој пољској привреди дуго су била мања од 1% буџета, па је разумљиво што су се резултати на њеном унапређењу једва опажали.

Међутим, уместо државе све више почиње да се јавља приватна иницијатива. Треба истаћи да су српски интелектуалци XIX века били иницијатори оснивања удружења, друштава, школа са жељом да допринесу повећању знања, производње и благостања у Србији. Без обзира коју су школу учили, односно завршили, многи од њих су радили, поред својих области, и на унапређењу пољопривреде и српског села.

1. ОСНИВАЊЕ И РАД ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ

Са преласком од искључиво натуралне на интензивнију производњу, све се више увиђало да напредак у области пољопривреде није могућ без стручног образовања и бољег организовања ондашњих малобројних стручњака, углавном школованих у иностранству.

Тако, захваљујући упорним настојањима др МИЛОВАНА СПАСИЋА октобра 1868. године основано је ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ, којем је рад одобрен јануара 1869, а 11. маја 1869. године у Топчидеру др Милован Спасић бива изабран за председника Друштва и на тој функцији остаје 13 година, до 1881. године.

ЧЛАНОВИ И ОСНИВАЧИ ДРУШТВА

ПРЕДСЕДНИК:

др Милован Спасић

ЧЛАНОВИ:

| | |
|-------------------|--------------------|
| Чеда Мијатовић | Милан Миловук |
| Крста Петровић | Арса Ристић |
| Коста Црногорац | Фрања Вшетечка |
| Јосиф Панчић | Чедомир А. Поповић |
| Сергије Станковић | Алекса Стојковић |

У Друштво за пољску привреду бирани су у то доба најученији људи без обзира на њихову струку, јер их је тада било мало у свим областима. Они су у ствари били пионири унапређења својих струка, а у пољопривреди први зачетници образовног, стручног и научног рада.

При оснивању Друштва у његовом *Уставу* стајало је да председника поставља лично кнез, на предлог министра фи-

нансија. Наравно, у каснијем периоду ова одредба је промењена. Колико је високу репутацију, значај и улогу ово Друштво имало, с обзиром на своје задатке, говори и састав чланова, Управе и председника, који су били бирани у Друштву.

Друштво за пољску привреду свој циљ постиже: расиропирањем стручних пољопривредних знања у народу; давањем поучних књига и листова; увођењем савршенијих пољопривредних средстава, благороднијеј семена и стоке; давањем напруга ради завођења најпреднијих начина радње по свим странама пољске привреде; приређивањем изложби пољопривредних производа и напругивањем свих оних који шло најбоље произведу; приређивањем јавних пољопривредних предавања и слањем пољопривредних стручњака зарад поучавања наших земљорадника бољем раду; одизањем угледних добара; итд.

Друштво чине чланови:

- а) ДОБРОТВОРИ
- б) УТЕМЕЉИВАЧИ
- в) РЕДОВНИ
- г) ПОЧАСНИ
- д) ДОПИСНИ
- ђ) ПОМАГАЧИ

чланови добротвори јесу она лица или правне личности, који дају на име улога 500 динара од једанпут или просечно кроз четири године. У ред добротвора улазе, даље, они који чине поклон Друштву у непокретном или покретном имању у горњој или већој вредности.

чланови утемељивачи могу бити она лица или правне личности које положи Друштву од једанпут или кроз две године најмање 100 динара на име улога.

редовни чланови могу бити стручни пољопривредници, или они који својим књижевним или угледним практичним

ЧЛАНОВИ ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ
ОДНОСНО СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

| Ред. број | Име и презиме | Област образовања | Чланство |
|-----------|----------------------------------|--------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. | Милован Спасић (1818–1908) | Филозофија | ДСС редовни члан (1845) СУД редовни члан (1864) ДПП редовни члан (1869) СКА почасни члан (1892) |
| 2. | Јосиф Панчић (1814–1888) | Медицина | ДСС дописни члан (1850) СУД редовни члан (1864) ДПП редовни члан (1869) СКА редовни члан (1886) |
| 3. | Коста Црногорац (1836–1906) | Агрономија | ДПП редовни члан (1869) СУД редовни члан (1874) СКА почасни члан (1892) |
| 4. | Атанасије Николић (1803–1882) | Техника | ДСС редовни члан (1842) СУД почасни члан (1864) ДПП почасни члан (1869) ДПП редовни члан (1881) |
| 5. | Ђорђе Радић (1839–1922) | Агрономија | СУД редовни члан (1870) СПД редовни члан (1889) СКА почасни члан (1892) |
| 6. | Адам Богосављевић (1843–1880) | Филозофија (студирао) | ДПП редовни члан (1869) |
| 7. | Гаја Матић (1851–1880) | Агрономија | ДПП редовни члан (1872) |
| 8. | Милутин Савић | Агрономија | ДПП редовни члан (1874) |
| 9. | Јосиф Печић (1829–1896) | Агрономија | ДПП редовни члан (1869) СУД редовни члан (1883) СКА почасни члан (1892) |
| 10. | Сима Лозанић (1847–1935) | Хемија | СУД редовни члан (1873) ДПП редовни члан (1874) СКА редовни члан (1890) |
| 11. | Јован Жујовић (1856–1933) | Геологија | СУД редовни члан (1883) СКА редовни члан (1890) СПД почасни члан (1895) СПД редовни члан (1899) |
| 12. | Благоје Тодоровић (1859–1933) | Пољопривреда | СПД редовни члан (1882) |
| 13. | Мирко Миљковић (1859–1938) | Пољопривреда | |

ДСС – Друштво српске словесности • СУД – Српско учено друштво • СКА – Српска краљевска академија • ДПП – Друштво за пољску привреду • СПД – Српско пољопривредно друштво

радом помажу да се оствари друштвена задаћа. Њих бира Друштво на својим главним зборовима на предлог Управног одбора по изјашњењу дотичне секције.

почасни члан може бити сваки онај, кога Друштво за његове услуге по напредак домаће пољопривреде и постижење друштвеног циља за таквог изабере на свом главном збору, а на предлог Управе.

дописни члан може бити сваки, који се понуди, да ступи у стручну пословну везу са Друштвом и Управа му друштвена прими ту понуду.

члан помагач може бити сваки, који Друштву на његов циљ даје 4 динара.

Да би Друштво благотворно и успешно радило на унапређењу пољске привреде, стајало му је на располагању, осим других прихода, државна помоћ од 25.000 динара годишње (од 1904. године). Мимо тога, Министарство народне привреде је обезбеђивало, према потреби и приликама, ванредне новчане помоћи.

У оквиру даљих разматрања није могуће изложити све што су ствараоци нашег народа на том пољу урадили. Зато наводимо само допринос чланова Друштва за пољску привреду, доцније Српског пољопривредног друштва, који су одиграли врло важну улогу у унапређењу пољопривреде, како у научном тако и у практичном погледу.

милован спасић (1818—1908) рођен је у селу Рековцу у земљорадничкој породици. Основну школу је учио у месту рођења, гимназију у Сремским Карловцима и Пожуну. Студирао је у Халеу, Јелу и Берлину, где је промовисан за доктора филозофије (1844). Обављао је значајне дужности (званичник Попечатељства просвете, главни управитељ школа, начелник Министарства финансија, итд.). Милован Спасић је написао многе законске прописе, не само у вези школства, већ и из

области пољске привреде, шумарства, трговине, наглашавајући при томе посебан значај очувања шума и пољске привреде. Његово начело је било: *без њросветиџе и њривреде не може ни једна џрана земаљске уџраве најредоваџи и народ до блаџо-сџања дођи*. Такође је основао лист *Тежак*, чији је био уредник шест година и у њему доцније стално сарађивао. Био је редован члан Друштва српске словесности (1845), редовни члан Српског ученог друштва (1864) и Друштва за пољску привреду (1869) и почасни члан Српске краљевске академије (1892).

На крају се може закључити: премда Милован Спасић није био пољопривредни стручњак он је први размишљао о путевима и начинима помоћи земљораднику, како га покренути из заосталости и упутити шта треба радити на унапређењу пољопривреде.

Један од оснивача Друштва за пољску привреду (и редовни члан од 1869. године) и његовог часописа *Тежак*, где је ак-



тивно сарађивао, био је академик ЈОСИФ ПАНЧИЋ (1814–1888), који је завршио медицину у Пешти, а докторирао из ботанике 1843. године. Дошао је у Србију 1846. и био практични лекар до 1853, када је изабран за професора Лицеја. Панчићева активност одвијала се у више области и подударала се са наставом предмета коју је предавао. Био је члан Друштва српске словесности (1850), Српског ученог друштва (1864) и Српске краљевске академије (1886).

Покретач, оснивач и редовни члан (од 1869. године) Друштва за пољску привреду био је КОСТА ЦРНОГОРАЦ (1836–1906).

ТЕЖАК

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА I. 1889.

ИЗДАЈЕ

„ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ,“

УРЕЂИВАО ДО 10. БРОЈА

М. МИЛОВУК

ДИРЕКТОР РЕДАКЦИЈЕ, И ЧЛАН ОДБОРА „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

А ПОСАБЕ

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ,

кретај друштва, редовни члан чл. кр. земљодјел. Друштва за краљевину Чесла у Прагу; краљ. угар. земл. Друштва у Пешти и шумар-
их у Пешти и Пожуу; саског економског Друштва у Драмбачома; оруског земл. друштва у Вердану и Маријамбургу; киевоарманског
Целла; белгиског земљодјелског друштва у Бриселу; Друштва ооморских састана; баштованског Друштва у Ерзуруту; Друштва термиских
пловала у Готи; базарског баштованског друштва у Фруландорфу; оваларског и оваларског Друштва у Готи и Физконштајну; комитског
хологског Друштва у Рајтлингену; чл. кр. баштованског Друштва у Бачу. Друштва за произвођење боље земљи у Шарлу; моравског
валарског Друштва у Брану; селачког Друштва у Верлау и Високом; Друштва за радност у Новом Саду; почасног члана земљодјелског
друштва у Тателу; вакоградског и баштованског у Варешци; француског поседјелског Друштва у Троту; ижаког економског предузећа
„Златнога Мауса.“

Са више од 150 дрвореза.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.



ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ПРЕПЛАТУ на овај лист према „Друштву за пољску привреду“ у Београду, а сеје: од 1. Фебру. до 31. Ист. м. в. у. За Србију За аустријско-угарске земље изјасно с поштом.

ИЗДАЈИ:
ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ
 У БЕОГРАДУ.
ГРЕГУЈЕ М. ИВАНОВИЋ.

За ПРАВИЛНИК итако се издавају од овога савеза листова: За прва два Листа за сваки мрт Писма вама адресована: „Друштву за пољску привреду у Београду.“ — Писма за Србију примају се и наплатна, по на Аустрије само писма.

10. и 25. сваког месеца издаје се по један овакав лист.

10. Фебруара, 1869.

ГОДИНА I.

Број I.

Свако м. Календар за фебруар. — Програм „Тежак“ов. — Рад у месецу фебруару. — Поставка „Друштва за пољску привреду.“ — Земљорад. — Како да се узгоји нова порода овца. — Непознато. — Делатност овца. — Пошта цвет. — Различитост: Да кокошка може много јаја. — Неке врсте овца. — Веће од жене овце. — Да се у зрању не кувају зрна материја. — Пошти „Друштва за пољску привреду.“ — Додатак: Обласки „Тежак“ов.

КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ФЕБРУАР 1869.

| ОБЛАСТНИ ДАНИ | ДАНИ | ДАНИ | ДАНИ |
|---------------|-------------------|------------------------|--------------------------|
| 1. Субота | Тријена мучевак. | 8. Теодор страти. | 15. Овчски апост. |
| 2. Недеља | Срптонкије Госп. | 9. Димитриј мучен. | 16. Памфил мучен. |
| 3. Понедељак | Симеон Богоприм. | 10. Харалампије свем. | 17. Теодор Тарон. |
| 4. Уторник | Исајор Пил. | 11. Влас. Теод. п. | 18. Лав, лави римски. |
| 5. Среда | Асатија мучовица. | 12. Мелетије арх. Ант. | 19. Арх. апостола. |
| 6. Четвртак | Вукода си. смр. | 13. Симеон мрот. | 20. Лав, епис. катан. |
| 7. Петак | Парт. он. Ламит. | 14. Ахисат. прса. | 21. Тимотије пренос. |
| | | | 22. Мазр и Талас. |
| | | | 23. Полик. (мес. пока.) |
| | | | 24. Обр. га. св. Јов. п. |
| | | | 25. Тара, патр. цар. |
| | | | 26. Порож мучен. |
| | | | 27. Прокопије пренос. |
| | | | 28. Васкије крстова. |

Прва четврт 7. у 6 сах. 22 мин. у вече. — Пун месец 14. у 1 сах. 26 мин. по подне. — Последња четврт 21. у 2 сах. 59 мин. изјутра.

ПРОГРАМ „ТЕЖАК“ОВ.

Ово је први лист „Тежак“а, који у име Бога еве у народ наш пуштамо. Да би читаоци наши одма с почетка знали, о чему ће у њему бити говора и поуке, стављамо то овде на зачељу.

„Тежак“ ће поучавати народ: у орању и сејању разноврсних усева према природи земљишта; ђубрењу, оснажењу и поправки земаља за обрађивање; чип-

После завршене гимназије и природословног одељења у Лицеју одлази у Алтенберг и Хоенхајм, где је на пољопривредним академијама изучавао пољопривредне науке. По повратку у земљу био је библиотекар, професор у Шапцу, професор и директор Друге београдске гимназије. Више година је био члан Управе Друштва за пољску привреду и, такође, његов потпредседник. У Друштву је био веома активан а написао је и већи број чланака у *Тежаку* о пчеларству, пољској привреди Србије, пшеници, енглеском сточарству, дувану, календар пољопривредних радова по месецима и др. Био је редован члан Српског ученог друштва (1874) и почасни члан Српске краљевске академије (1892).

У првој половини XIX века појављује се један од првих стваралаца свестране активности, АТАНАСИЈЕ НИКОЛИЋ (1803–1882), који је студирао филозофију у Ђеру, артиљеријску школу у Бечу и технику у Пешти. До 1839. године радио је као жупанијски инжењер у Сомбору и на имању грофа Велборна.

По позиву, долази у Србију 1839. године за професора и ректора Лицеума у Крагујевцу. Био је врло плодан публициста. Писао је уџбенике, стручне књиге, чланке, уређивао земљораднички лист *Чича Срећко*. Објавио је *Земљоделско издањство* у четири књиге: *Рајшарсџиво* 1853; *Сџочарсџиво* 1854; *Винарсџиво* 1854. и *Воћарсџиво са шумарсџивом* 1857. Треба нагласити да су ове књиге, написане пре 150 година, биле врло актуелне. Био је редовни члан Српског ученог друштва (1864), почасни члан (1869) и редован члан (1881) Друштва за пољску привреду.

Узимајући у обзир постигнуте резултате може се са сигурношћу закључити да је огроман допринос др ЂОРЂА РАДИЋА (1839–1922) у унапређењу српске пољопривреде, па се може с правом назвати једним од првих просветитеља српског села и његове пољопривреде. По завршеној Великој

пољопривредној школи у Колчавци код Прага 1859. године, положио је Велики пољопривредни испит са оценом „одлично у сваком погледу“.

Др Ђорђе Радић прешао је у Србију 1869. године. О томе у својој аутобиографији пише *„Био сам њозва̑и и умољен од стиране др Милована Сјасића, ѿлавној ѡкре̑ача за оснивање Друш̑тва за ѡљску ѡривреду, касније Ср̑ској ѡљоѡривредној друш̑тва, да и ја на оснивању истиој друш̑тва суделујем, а сећајући се и раније изјављене жеље кнеза Михајла, ја сам се ѡме ѡзиву као родољуб радо одазвао, уверен да стиу-*



ѡам у коло људи са којима ћу радиѡи на ос̑варивању мојих идеја, ѡа одмах за̑им најѡстии ѡрофесуру и уређивање Сељака, и оѡиѡно ѡље, ѡчелињак и живинарсѡво у Новом Сагу, јер ме је ср̑ско осећање вукло у Србију, а Друш̑тво ме је, ѡо сѡоразуму, изабрало за своја секретара и уредника Друш̑веној листи Тежака.“ Уређивао га је од 1870. до 1873. године. Редовни члан Друштва је од 1889. године.

У Србији је Радић суделовао у организовању пољопривредних школа – у оснивању Земљоделско-шумарске школе у Пожаревцу у којој је једно време био професор (1872). Основао је Ратарску школу у Краљеву (1882), чији је управник био. А од доласка у Србију обишао је (између 1870. и 1873. године) смедеревски, крагујевачки, шабачки и пожаревачки округ, региструјући стање у њима и држећи јавна предавања народу о пољској привреди, а нарочито о новим пољопривредним машинама. Он је у Србију увезао прве вршалице, гвоздене Бургове плугове и друге пољопривредне машине, али и нове ра-

се говеда (бернску) и оваца (мерино), разне расе кокошака и гусака, као и сорте поврћа.

Уз то је био и добар организатор, те је организовао прву земаљску пољопривредну изложбу, коју је Друштво приредило у Крагујевцу 1870. године, а затим и Другу у Београду 1871, а исто тако и прву живинарску изложбу, организовану такође у Београду, 1905. године.

У свом педесетогодишњем раду на унапређивању пољопривреде, којој је веома много допринео и за то добијао и бројна признања Радић је био редован члан Српског ученог друштва (1870) и почасни члан Српске краљевске академије (1892), као и многих стручних научних и културних друштава.

АДАМ БОГОСАВЉЕВИЋ (1843–1880), иако је био најбољи студент Филозофског факултета у Београду, напустио је факултет и вратио се у село у Копривницу, код Неготина, где је радио на имању до краја живота. Своје имање је претворио у огледно газдинство. Први је у свом селу и крају употредио гвоздени плуг, гвоздену брану, плуг подривач, а пепео и комину од грожђа је користио као ђубриво (Ранђеловић, 1994.).

Био је редован члан Друштва за пољску привреду од 1869. године и сарађивао у листу *Тежак*. У свом чланку објављеном у *Тежаку* под називом: *Којим се начином код нас може земљорадња на боље да крене*, говори о значају задруга на развој пољопривреде и села. Задруге су, по њему, требале да имају 100–200 ha ораничних површина, груписаних у једном комплексу како би се земљиште на најбољи начин обрађивало. Оне су, такође, једине у могућности да набављају пољопривредне машине, које појединци не могу да купе сами, а без којих нема модерне пољопривреде.

Године 1874. изабран је за народног посланика. У Скупштини се ватрено борио за права сељака, за локалну самоуправу, а против државне бирократије.

ГАЈА МАТИЋ (1851–1880), после завршене гимназије у Београду, своје школовање је наставио у Пољопривредној школи у Хруђиму 1870. године, а затим у Вишој пољопривредној школи у Табору 1871. у Чешкој, а довршио у Академији Хоенхајмској (1872 и 1873). По свршеним наукама Гаја Матић се вратио у Београд и кратко време се бавио пољопривредном праксом. Но, ускоро је изабран за редовног члана (1872), а затим и СЕКРЕТАРА Друштва за пољску привреду, што је био до 1. августа 1874. године. Као секретар Друштва радио је веома ревносно на остваривању пољопривредних циљева. Касније је распоређен за суплента београдске Реалке, а затим за професора ниже гимназије у Београду. Године 1878. постављен је за секретара економског одељења Министарства финансија, но за све то време био је члан управе Друштва. Као одборник Друштва за пољску привреду обављао је своју дужност приљезно и савесно. Такође треба истаћи да је радио и у многим комисијама, у којима се решавало о важним питањима из области пољопривреде. Године 1876. присуствовао је као повереник Министарства испитима Земаљоделско-шумарске школе. Тако исто, године 1879. као повереник Министарства финансија походио је пчеларску изложбу у Прагу. Гаја Матић био је и плодан публициста. Издао је своје дело *Ойшћа и Посебна наука о њољоделсџву*, у три свеске. Дело се одликује лепом садржином и разумљивим начином излагања мисли. Написао је грађу за *Речник њољопривредни* који је обилато врело поуке за пољопривреднике и темељна основа за даљи рад пољопривредних писаца. Од осталих његових дела изашла је још *Чишћанка за њољопривреднике*, *Слике из њприроде*, *Шћћа њприрода деци њпријоведа и у шуми и у њољу*. Такође је објавио велики број чланака из области пољопривреде у *Тежаку*.

МИЛУТИН САВИЋ се оправдано сматра пиониром нашег воћарства, виноградарства и винарства. После школовања у иностранству, постаје професор у пожаревачкој Земљодел-

ско-шумарској школи, а затим утемељује и води Школу за винодеље и воћарство у Букову. Изабран је за редовног члана Друштва за пољску привреду 1874. године, а 1900. године долази на чело Српског пољопривредног друштва. На његов предлог оснива се пољопривредни фонд при Народној банци. Био је веома плодан сарадник *Тежака* и *Календара*. Први је код нас (1884) забележио појаву пероноспоре, која је у Европи регистрована 1874. године. Међу његовим радовима издавају се: *Поуке о нези вина* (1886), *Калемљење лозе као средство против филоксере* (1886), *Пероноспора* (1889)...

Као државни питомац Јосиф Пецић (1829–1896) послат је на изучавање пољопривредних наука у Хоенхајм и Алтенберг, где је провео три године. Вративши се у Србију ступа у државну службу као управитељ и професор Прве земаљске школе у Топчидеру 1856. Јосиф Пецић је био члан већег броја друштава: Друштва за пољску привреду (од 1869. године), Друштва Светог Саве, Српске књижевне задруге. Од 1883. године био је члан Српског ученог друштва, а Српске краљевске академије од 1892. године. У своме раду настојао је да унапреди наставу из природних наука, па је написао и неколико уџбеника из тих области.

СИМА ЛОЗАНИЋ (1847–1935) био је свестрана личност: професор хемије, ректор Велике школе, први ректор Универзитета, председник Српске краљевске академије, министар привреде. Поред рада у својој области Лозанић је много труда уложио на унапређење пољопривреде. По образовању хемичар, Лозанић је радио да се вештачко ђубриво примењује у Србији и те нове идеје демонстрирао у пракси. На Конгресу Српских земљорадничких задруга 1902. године Лозанић је говорио о употреби вештачког ђубрива и држем преласку са екстензивне на интензивну земљорадњу. Ова активност је нарочито значајна крајем XIX века. У том периоду публи-

ковао је 45 радова, чланака, расправа и елабората из области пољопривреде.

У свом вишегодишњем раду на унапређењу пољопривреде, увођењу вештачког ђубрива, ангажовању на оснивању Пољопривредног факултета у Београду, Лозанић је врло много допринео развоју српске пољопривреде и зато је изабран за редовног члана Друштва за пољску привреду 1874. године, члана, почасног члана и доживотног председника Главног савеза српских земљорадничких задруга. Био је члан Српског ученог друштва (1873), члан и председник (1903–1906) Српске краљевске академије.



ЈОВАН ЖУЈОВИЋ (1856–1936), истакнути професор, научник и оснивач српске геолошке школе, који је својим радом обележио нашу науку, културу и политички живот крајем XIX и на почетку XX века, читавог је живота остао везан за село и међу интелектуалцима свакако најбоље познавао проблеме села, сељака и целе пољопривреде (Грубић, 1996). Већ од 1901. године он почиње да објављује чланке о проблемима земљорадње: *Зайиске из моје Обломовке – Груписанье сељачких имања* (1901); *Сетти се сељаче* (1903); *Земљорадничке невоље у Источној Србији* (1903). Касније је публиковао свој добро познати *Програм рада за добро села* (1904), који се односи на конкретне проблеме села Неменикућа, али је имао толико заједничког са свим осталим селима да је прихваћен као један општи програм и више пута је прештампаван у целини. Јован Жујовић је добио много признања за свој рад. Био је члан Српског ученог друштва, дугогодишњи секретар

и председник Српске краљевске академије, народни посланик, министар, почасни члан Главног савеза српских земљорадничких задруга, као и члан многих домаћих и иностраних друштава, удружења и академија.

Вишегодишњи професор и управитељ Ратарске школе у Краљеву, Винарско-воћарске школе у Букову, инспектор Министарства народне привреде БЛАГОЈЕ ТОДОРОВИЋ (1859–1933) дао је велики допринос унапређењу народне привреде и пољопривреде, а посебно пољопривредног школства и публикавања научних и стручних књига. У Српском пољопривредном друштву је радио и сарађивао више од пола столећа, као редовни члан (1882), затим секретар и благајник. Утемељивач и добротвор Српског пољопривредног друштва постао је 1924. године. Био је уредник *Тежака* (1896 и 1897) и *Пољопривредној календара* (1914). Почасни члан Друштва постао је избором 1932. године, у знак признања и великих заслуга за Друштво.

Сарађивао је у великом броју стручних часописа и написао више поучних и стручних књига: *Пољопривредно рачуноводство* (1893), *За унапређење домаће свиларства* (1899), *Воћке и воће за народне школе* (1899), *Гајење ниских воћака* (1901), *Прерада воћа за школе и народ* (1902), *О берби јрожја, његовој обради и његовој употреби* (1903), *Управљење и неговоње вина са укусом у наставку и руковање сировинама за њо* (1904), *Произвођење воћних садница за високе и средње воћке* (1912), *Гајење њољских усева* (1920), *Воћке и воће* (I део 1919, II део 1930, и III део 1933. год.).

После завршене гимназије у Крагујевцу МИРКО МИЉКОВИЋ (1859–1938) се уписује у Земљоделско-шумарску школу у Пожаревцу. Након положеног дипломског испита, а на предлог школских власти, које су уочиле његове квалитете и организаторске способности, примљен је 1881. године за чиновника Државне ергеле у Љубичеву. Најпре је радио као службе-

ник (13 година), а последње четири године као помоћник управника Ергеле. Затим ради као секретар Министарства пољопривреде у Београду, управник Топчидерске економије (7 година), а потом га поново премештају у Министарство пољопривреде, где ради две године. Следи постављење за управника Пољопривредне станице у Пожаревцу, где ће остати скоро 11 година.

С обзиром да је био врло активан, изабран је за председника Управног одбора Српског пољопривредног друштва у Београду. Ову дужност обављаће од марта 1927. до марта 1935. године. Затим је изабран за председника Надзорног одбора што остаје до марта 1938. године.

С обзиром да је потицао са села, добро је познавао сеоски живот и својски се трудио да га унапреди. Сарађивао је са стручним часописима, а написао је следеће радове: *Уређење државних ерјела у дившој аусџироујарској монархији и Руске расе коња*. Затим је објавио низ стручних пољопривредних расправа, које су у објављене у *Пољопривредном иласнику*, *Пољопривредном календару*, *Пољопривредним новинама*, *Тежаку* и др.

Међу првим добротворима Друштва за пољску привреду био је познати београдски трговац, задужбинар Никола Спасић (1838–1916).

ЧЛАНОВИ ДОБРОТВОРИ (по реду уписивања)

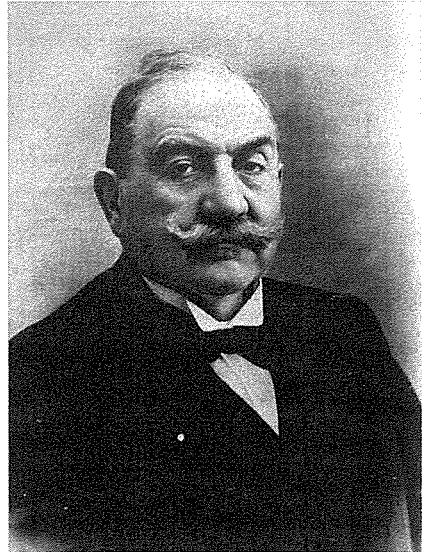
| | |
|--------------------------------------|----------------------------------|
| Милан Блазнавац, див. намесник | Округ моравски |
| Јован Гавриловић, див. намесник | Округ пожаревачки |
| Арса Лукић, трговац | Срез подгорски |
| Милутин Ј. Марковић, д. чл. Касације | Срез лесковачки |
| Милан Арсенијевић, трг. из Београда | Округ крагујевачки |
| Ђока Павловић, трг. из Београда | Срез рамски |
| Милорад Павловић, трг. из Београда | Округ топлички |
| Михајло Павловић, трг. из Београда | Срез јасенички (окр. подунавски) |
| Никола Спасић, трг. из Београда | Српска Кредитна банка |

Никола Крсмановић, трг. из Београда
 Срез поцерски
 Љубом. Крсмановић, трг. из Београда
 Филип Јовановић, народни посланик
 из Крушевца
 А. С. Фаркић, повластичар за гајење
 свилених буба и откуп мехурака
 Илија Спасојевић, трг. из Шапца
 Округ крушевачки
 Франц Нехвил, фабрикант из Беча

Срез звишки
 Макс Лео, трг. из Кенингзберга
 (Немачка)
 Јаков И. Бајлони, индуст. из Београда
 Срез Пчињски окр. врањског
 Д-р Никола Крстић, потпредседник
 Државног Савета у пензији
 Живко Давидовић, државни саветник
 у пензији

Никола Спасић је уживао углед не само богатог већ и мудрог човека. Академик Сима Лозанић је истицао „*да је њосиодин Спасић рејка њојава у сѣярој чаршији, да је са инѣелекѣуалицима знао лејо да се ойходи и на њих је осѣављао најлейше уѣиске*“. Његово мишљење се тражило, а савети прихватили, па је Спасић биран за председника Прометне банке, члана Управног одбора Народне банке, а и за народног посланика за град Београд.

Неуморним радом и штедњом Никола Спасић стекао је врло много, али за њега је у животу важило оно народно правило: *У добру се не њонеси, а у злу се не њокуди*. Никола Спасић престао се давити трговачким пословима 1899. године. Већ тада се зачала идеја о оснивању задужбине, која је основана 1912. године, а указом Краља Србије Александра званично је одобрено оснивање задужбине Николе Спасића 1922. године. По тестаменту цело богатство Спасић је завештао *Српском народу на ѣривредне циљеве*.



Управни одбор је 1934. године донео две основне одлуке:

1. да се највећа пажња обрати на унапређење пољске привреде, пошто је она иначе најглавнија наша привредна грана,

и то пошто садашње прилике неминовно захтевају да се на њиховом унапређењу највише ради; и

2. да радом својим на унапређењу привреде Задужбина не служи ничијим личним користима без повољног утицаја на што већу масу осталих привредника, тј. да сваки потхват Задужбине треба јасно да носи на себи обележје општег привредног интереса.

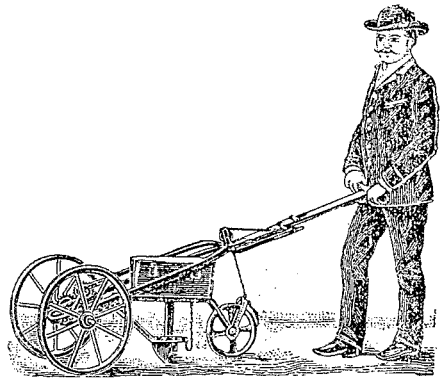
Сејање. — Реча се или сеје или расађује и то од краја марта до краја априла. Сејање може бити двојак о или руком на оцаке или сејалицом на редове и оцаке.

Кад се сеје руком на оцаке, онда се прво њива изобраз браздилама у редове, и то ред од реда у одстојању 40—50 см., јер се сточна реча јако развија и шири. те јој се због тога мора прибавити већи простор за развијање. Радник ископа оцак у виду мале јамице од 2 см. дубине, баци у њу 5—8 квржица, покрије јамицу и копа другу, у коју опет убади 5 до 8 квржица, покрије итд. Оцак од оцака мора бити удаљен 30 до 35 см. Ипак одстојање може бити у оба случаја мање, нарочито ако је земља боља, јер треба имати на уму да сувише велике рече, преко 3 кгр. тежине нису бог зна како хранљиве. Пошто се сврши са сејањем, редови се поваљају и потпуно изравне. За овакво сејање потребно је од прилике 12 радника на 1 хектар. Ово је сејање понајбоље, јер семе исклија сигурније, брже и подједнако и више се семена уштеди.

За сејање оцака има нарочита ручна машина (сл. 2.), којом се уштеђује и у радној снази и у семену (утроши свега 15 кгр. семена од хектара).

Много брже се сеје вртачном сејалицом, код које се редови могу да размакну на жељеном одстојању. На влажној њиви могу бити гушћи.

Кад се сејалицом посеје семе, онда се превалају редови ваљковима, да би се земља око семена збила и влага боље пела.



Сл. 2.

2. СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО И ЊЕГОВА УЛОГА У УНАПРЕЂЕЊУ ПОЉОПРИВРЕДЕ КРАЈЕМ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Већ у другој половини XIX века, оснивањем Друштва за пољску привреду, првих пољопривредних школа, државних економија и средских расадника долази до убрзаног привредног развоја Србије.

Друштво за пољску привреду мења свој назив 1881. године у СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО и наставља са реализацијом његовог програма унапређења пољопривреде. Српско пољопривредно друштво наставило је са издавањем *Тежака*, а почело са публикавањем новог часописа под називом *Пољопривредни календар*, који је, поред осталог, доносио преглед радова по месецима, затим практичне савете пољопривредницима, као и нова знања, достигнућа и искуства. Први *Пољопривредни календар* изашао је 1883. године у Београду. Такође је повремено издаван и *Пољопривредни иласник*, који се могао набавити преко Друштва и свих књижарница у земљи.

На иницијативу чланова у срезовима су формиране подружине Српског пољопривредног друштва. Рад подружина састојао се у ширењу савремених пољопривредних справа и алата, дајући их на почек и отплату, затим бољег семена, садница, лозе, поучних књига. Неке подружине су поседовале имања, приплодна грла стоке, канцеларије за своје посредничке и саветодавне радове, односно упућивање пољопривредника на правилније обрађивање земље и гајење стоке.

На челу Српског пољопривредног друштва био је УПРАВНИ ОДБОР од 15 чланова. Дужност председника обављао је, између осталих, Милутин Савић (1900), затим Милош Х. Попо-

ПОЉОПРИВРЕДНИ
КАЛЕНДАР

ЗА

ПРОСТУ 1905 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДНО

Милан Ј. Трковић

(СА СЛИКАМА)



У БЕОГРАДУ

ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ — ШТАМПАРИЈА АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА

(КАРАЉЕВСКА УЛИЦА БР. 10)

1904.

УПРАВА ДРУШТВА
(1905)

| | |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ПРЕДСЕДНИК, Милош Х. Поповић | СЕКРЕТАР, Радослав К. Спасовић |
| ПОТПРЕСЕДНИК, Паја Т. Тодоровић | ЕКОНОМ, Максим Т. Богавац |
| БЛАГАЈНИК, Јован Ј. Јекић | ПИСАР, Боривоје М. Ристић |
| ОДБОРНИЦИ: Др Марко Т. Леко Алекса Љ. Поповић Аца Живановић Милан Јованић Нинко Јовановић Мирко Миљковић Александар Мијоковић Пера Д. Тодоровић Илија Кремић Димитрије Јосимовић Милош Н. Лукићевић Др. Миљивоје С. Васић | АРХИВАР, Михајло М. Петрић ЕКСПЕДИТОР, Радомир Ал. Јевђенијевић УРЕДНИК ТЕЖАКА, Мило Н. Лукићевић УРЕДНИК ПОЉОПРИВРЕДНОГ КАЛЕНДАРА, Милан Т. Грковић |

СЕКРЕТАРИ СЕКЦИЈА

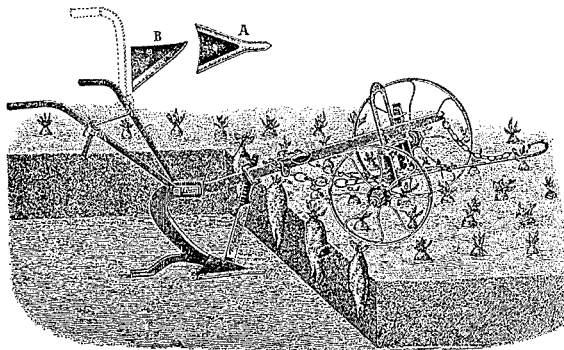
| | |
|--------------------------------------|----------------------------------------|
| ЗА РАТАРСТВО Милутин М. Савић | ЗА ТЕХНОЛОГИЈУ Борисав Б. Тодоровић |
| ЗА СТОЧАРСТВО Паја Т. Тодоровић | ЗА ШУМАРСТВО Јаков А. Марковић |
| ЗА ЗАКОНОДАВСТВО Алек. М. Секулић | |

вић (1905) и друге истакнуте личности тадашњег времена. Међу познатијим чланови били су Атанасије Николић (1881), Благоје Тодоровић (1882), Ђорђе Радић (1889), Јован Жујовић (1899), Јован Цвијић (1908), Михајло Петровић Алас, Милан Влајинац, Драгојло Обрадовић и др.

Са часописима Српског пољопривредног друштва, од 1912–1945. године, врло активно је сарађивао професор Доброслав Тодоровић, тако да је објавио 14 стручних радова у *Тежаку*, *Пољопривредном гласнику* и *Календару* Српског пољопривредног друштва.

Треба истаћи активности професора Драгише Николића у Српском пољопривредном друштву, који је био редовни члан од 1930. до укидања Друштва, члан Управног одбора од 1933. до укидања, уредник два *Пољопривредна календара* (за 1938. и 1939. годину) и оснивач и председник Пољопривредне подружине за срез Врачарски.

Последњи председник Управног одбора Српског пољопривредног друштва био је академик Младен Јосифовић, од 1935. до 1945. године, када је престао рад Српског пољопривредног друштва и његовог гласника *Тежака*. Велика је штета што је у послератним периоду занемарен рад Српског пољопривредног друштва у обнови и унапређењу пољопривредне производње.



Сл. 3. Плуг за вађење кромпира и рене.

3. ОСНИВАЊЕ ДРУШТАВА ОДНОСНО САВЕЗА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ИНЖЕЊЕРА И ТЕХНИЧАРА СРБИЈЕ И ЊИХОВА АКТИВНОСТ

На пленуму Савеза инжењера и техничара Југославије, одржаном у Београду, октобра 1950. године, одлучено је да се приступи организовању самосталних струковних друштава по републикама. Тако је 24. марта 1951. године основано друштво пољопривредних стручњака Србије. Друштво формира своје секције за ратарство, воћарство и виноградарство и заштиту биља. Године 1960. Друштво пољопривредних стручњака Србије променило је име у друштво пољопривредних инжењера и техничара Србије, а већ 1964. године у САВЕЗ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ИНЖЕЊЕРА И ТЕХНИЧАРА СРБИЈЕ, како је и данас.

Својим разноврсним програмима рада, Савез је успео да обухвати најактуелнија питања савремене пољопривреде и прехранбене индустрије. Преко стручних и научних саветовања, симпозијума, округлих столова, трибина, стручних екскурзија и других облика рада, ради размене мишљења и искустава, омогућио је да велики број пољопривредних стручњака долази до најновијих сазнања из најразличитијих области.

У овом периоду председници друштва и савеза били су *Борислав Косић*, дипл. инж., 1951; *Милан Доновић*, дипл. инж., 1952; *Драјослав Мушајовић*, дипл. инж., 1953; *Брана Милосављевић*, дипл. инж., 1954; проф. *Власићимир Ђорђевић*, дипл. инж., 1955–1962; *Бранко Турудија*, дипл. инж., 1963–1969; *Недељко Мићуновић*, дипл. инж., 1970; проф. др *Будимир Милојић*, дипл. инж., 1971–1981; др *Влада Трифуновић*, дипл. инж., 1982–1985; др *Бранко Јовановић*, дипл. инж., 1986–1989; *Жар-*

ко Секулић, дипл. инж., 1990–1999; проф. др Виген Ранђеловић, дипл. инж., 2000–2001; проф. др Живораг Гајић, дипл. инж., 2002.

Педесетих година дошло је до значајних промена у организацији пољопривредне производње и прехранбене индустрије. Формирају се велики пољопривредно-индустријски комбинати, као носиоци савремене пољопривредне производње, кроз удруживање примарне производње са прерађивачком индустријом и прометним организацијама.

У протеклом периоду предузето је низ мера и акција у циљу унапређења пољопривреде и прехранбене индустрије у Србији. Уведене су нове технологије у ратарству, сточарству, воћарству, виноградарству и повртарству, као и у прехранбеној индустрији. У све акције које је наша земља предузимала у циљу преображаја пољопривреде и прехранбене индустрије, биле су укључене и организације пољопривредних инжењера и техничара Србије.

За последњих четрдесет година створен је велики број високоприносних сорти и хибрида кукуруза, пшенице, јечма, шећерне репе, соје, сунцокрета, поврћа, затим воћака и винове лозе, као и нове расе и линије стоке.

Сумирајући остварене резултате може се закључити да је у пољопривреди и прехранбеној индустрији, и поред одређених потешкоћа, постигнут значајан напредак.

Нажалост, крајем XX века дошло је до великих промена и значајних проблема, тако да се рад Савеза пољопривредних инжењера и техничара Србије одвијао у врло тешким економским условима. Услед распада пољопривредно-индустријских комбината, неорганизоване пољопривредне службе, тешкоћа при запошљавању пољопривредних стручњака, недовољног и непотпуног коришћења изграђених капацитета прерађивачке индустрије, диспаратитета цена пољопривредних производа, дошло је до огромних тешкоћа у пословању

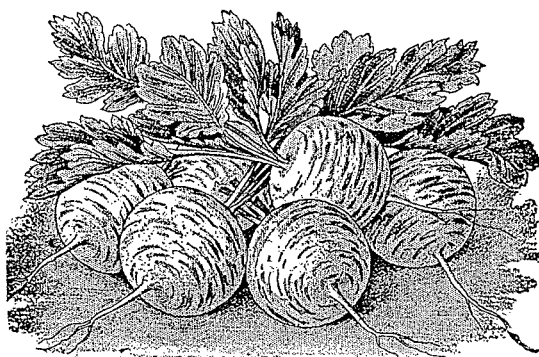
целокупне пољопривреде и прехранбене индустрије. Оваква ситуација негативно се одразила на активности пољопривредних инжењера и техничара и рад Савеза се углавном свео на напоре и ентузијазам појединаца. Услед недостатка финансијских средстава дошло је и до нередовног излажења часописа *Пољопривреда* и смањења издавачке делатности.

С обзиром да постојеће стање организованости Савеза пољопривредних инжењера и техничара Србије није задовољавајуће, то је одржано више проширених састанака Председништва, на којима је закључено следеће:

- ▶ Да се разради стратегија даљег развоја Савеза;
- ▶ Савез организовати само за инжењере пољопривреде и прехранбене технологије, а организационо и програмски осавременити;
- ▶ Циљеве Савеза дефинисати у складу са савременим потребама инжењера, с обзиром на, пре свега, интерес струке, техничко-технолошка достигнућа (иновирање знања, реинжењеринг, прописе, стандарде и законска решења, статусна питања, итд.);
- ▶ Савез организовати у складу са принципима савремених асоцијација овог типа, имајући у виду земље Европске уније (Немачку, Француску, Данску, итд.);
- ▶ Израдити схему нове организације и програм активности са терминима реализације, у циљу поделе обавеза и побољшања сарадње Савеза и чланица;
- ▶ Израдити базу података пољопривредних инжењера Србије, увести чланске карте, чланарину, као и одређене погодности за регистроване чланове (попуст на котизације, претплату на часопис и сл.). Унутрашња организација Савеза треба да буде постављена тако да сваки члан Савеза истовремено буде и члан свих чланица;
- ▶ Разрадити план обезбеђења финансијских средстава.

Шта ће донети нови миленијум, тешко се сада може предвидети. Али, свакако ће се свет суочити с глобалном променом климе односно повећањем температуре на Земљи, сушама и поплавама, експлозијом становништва и великим потребама у храни и води, те бројним другим недаћама. Почетком осамдесетих година XX века дошло је до производње генетички модификованих организама који, како то увек бива када је у питању нешто ново, изазивају велико интересовање, али и страх од непознатог. У научним круговима мишљења о генетички модификованим организмима су подељена. Док једни тврде да не представљају никакву опасност по људско здравље, други сматрају да примена ГМО у исхрани животиња и људи може изазвати непредвиђене негативне последице.

На крају остаје да све тешкоће и проблеме превазиђемо и да се никада не понови време у којем је пољопривреда и производња хране, декларативно истицана као најважнија стратешка грана у нашој аграрној земљи, била запостављена. Да произвођачи хране буду цењени и уважавани, а пољопривреда заиста приоритетна грана привреде Србије.



4.

РАЗВОЈ ОБРАЗОВНЕ ДЕЛАТНОСТИ У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ У СРБИЈИ ТОКОМ XIX И XX ВЕКА

Почетком XIX века у Србији су постојале само основне школе. Међутим, са развојом земље и јачим напретком у привреди, а нарочито пољопривреди, која је била главно занимање становништва у Србији, осетила се потреба за стварањем стручних школа, тако да је у *Тежаку* 1870. године написано следеће: *Од 100% живи код нас 95% од пољске привреде и сви дрући имају школе где се занимају своје уче, само немају они занимања пољопривредној... Оћемо ли скоро и ми у нашој земљи видети школу пољопривредну? Оће ли се и код нас, као и код друћих изобразенијих народа пољопривреда само предавати.*

Ово показује да су људи који су се бавили проблемима унапређења пољопривредне производње схватили да је неопходно школовање људи који ће радити у пољопривреди и да треба прекинути с праксом: *и лећи кошац као ошац.*

Године 1853. основана је прва Земљоделска школа у Топчидеру, 1872. Земљоделско-шумарска школа у Пожаревцу, 1882. Ратарска школа у Краљеву, 1891. Школа за винодеље и воћаре у Букову крај Неготина, 1904. Ратарска школа у Шапцу, а 1912. и Окружна пољопривредна школа у Ваљеву.

Основни задатак пољопривредних школа је био да младима са села пружи савремена знања из свих пољопривредних грана, а посебно из ратарства, сточарства, воћарства и виноградарства, како би они стечено знање по свршетку школе применили на својим имањима или државној пољопривредној служби. Сваке године Министарство народне привреде обавештавало је поједине срезове у земљи колико ће питомаца за одређене пољопривредне школе послати.

Друштво за пољску привреду, мада је у своме Одбору имало врсне стручњаке за разне области, користило је професоре Земљоделско-шумарске школе за разне консултације при изради пројеката, реорганизацији Друштва, промене Статута и др. Сачувана су бројна документа о сарадњи Друштва и школе:

Ујрави Земљоделско-шумарске школе

Друштво за пољску привреду у жељи да се реорганизација његове радње у смислу јачеи ујлива на побољшање наше пољске привреде изврши у сјоразуму са настјавничким Збором Школе ње, а према одлуци одбора Друштва, од данашњеи, часи има послии овде у јрилои Пројекати за унапређење сјаиуи друштвених са молбом, да ујрава изволи овај Пројекати њом шјованом Збору настјавничком замоливши ја да од сјране Друштва, да изволи своје сјручно мишљење даи о њоме: шјо би у овом Пројекти ваљало измении а шја догаи.

Шилуи се Пројекати заједно са јримедбама пошјованои збора, изволиће Ујрава шјо скорије Друштву послии јер ће се Главни збор друштвени, коме ће се шјај Пројекати на решење изнеи, држаи 14. идућеи месеца, а сјвар наравно преда прејходно да се у одбору прејресе.

Бр. 281
15. новембар 1880.
Београд

Председник друштва
за пољску привреду
М. С.

*Рађено у седници Збора професорскои
10. децембра 1880. год. Пожаревац
№ 566*

Присуи: Засиуник ујравииеи. Јован Бадемлић и професори и. Љубомир Ђелмаи, Јев. Новаковић, Милуиин М. Савић, Маија Јовановић и проф. деловоја Лаз. Јовановић.

Сходно актиу № 555 и дейеи 557, засиуник Ујравииеи Школе ове, позива референија и. Јев. Новаковића, одређенои да изради Предлои за преусјројсјво Усјава Друштва за пољску привреду, да израђени Пројекати поднесе Збору професорском на прејрес.

Господин Новаковић чийа израђени пројекат и пошито су неке измене и дојуне, предложене од појединих чланова Збора професорској примљена, – што збор професорски решава, да се поднесе пројекат са унешеним изменама и дојунама прими и Друштву за пољску привреду оштрави.

Професори:

Љубомир П. Ђелмаш

Јев. Новаковић

Лазар Јовановић

Милушин М. Савић

За Управитеља

Земљодел – шумарске школе

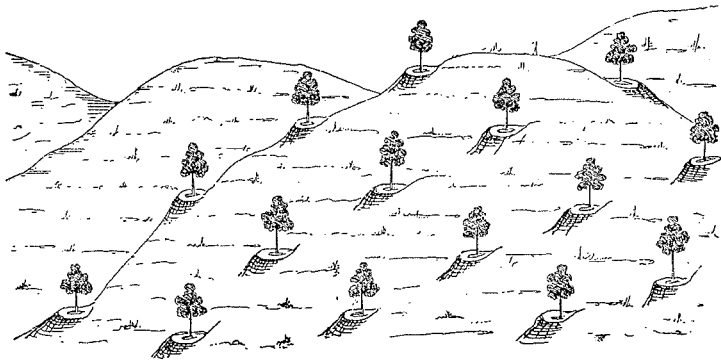
проф. Јова Бадемлијић

Већ од 1840. године у Италији, 1845. Енглеској, 1847. Немачкој почиње универзитетска настава из пољопривреде, а убрзо потом и на другим европским универзитетима. Од 1853. до 1868. године наставу из пољопривреде на Великој школи држао је Јосиф Панчић, лекар по струци. Академик Сима Лозанић скоро се десет година залагао за оснивање пољопривредног факултета. Када је проглашен Универзитет, 1905. године, у чл. 38. Закона стајало је да ће се на Филозофском факултету успоставити Пољопривредни одсек. Међутим, услед неусаглашених ставова пољопривредни факултет је основан 1919. године. На факултету је у периоду од 1919. до 1999. године школовано 15.270 дипломираних инжењера свих профила у области пољопривреде и прехрамбене технологије.

У другој половини XX века основан је велики број средњих пољопривредних школа (данас ради 61 школа), две више пољопривредне школе (у Шапцу, 1960. и Прокупљу, 1977.) и три факултета (Пољопривредни факултет у Новом Саду, 1954; Пољопривредни факултет у Приштини, 1974. и Агронумски факултет у Чачку 1978).

Иако су пољопривредни произвођачи у досадашњем развоју производили највећи део пољопривредних производа, систем стручног образовања, и поред свих досадашњих реформи, није био прилагођен њиховим потребама, односно

унапређењу пољопривредне производње на газдинствима земљорадника. Деца земљорадника обавезно проводе осам година у школи учећи све живо осим пољопривреде, ако се узме у обзир и чињеница да је у централном делу Србије, према попису из 1981. године, пољопривредно активно становништво чинило 10,7%, а само 1,1% са средњим образовањем. Искуства западно-европских земаља указују да је данас неопходно средњошколско образовање за успешно вођење породичног пољопривредног газдинства.



Сл. 11. Сађење у троуглу (Сађење воћака на косама).

5. ОРГАНИЗАЦИЈА СТРУЧНЕ И САВЕТОДАВНЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ СЛУЖБЕ ТОКОМ XIX ВЕКА И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Бригу о унапређењу пољске привреде водило је Министарство народне привреде, које је имало посебно Одељење за пољску привреду и ветеринарство. У оквиру овог Одељења били су следећи одсеци:

- а) Одсек за земљорадњу и сточарство;
- б) Одсек за винодеље и воћарство;
- в) Одсек за ветеринарство;
- г) Одсек за пољопривредну технику, и
- д) Пољопривредна хемијска и огледна станица.

Треба нагласити да су под Министарством народне привреде биле све институције, економије, заводи, расадници и пољопривредне школе. Године 1853. основана је Топчидерска економија и Државно добро „Добричево“, 1859. Државна ергела „Љубичево“, 1886. Велики лозни расадник у Неготину. Државни сточарски завод основан је 1902. године и премештен из Љубичева у Добричево 1904. године, а имао је своја одељења у Љубичеву, у Шапцу (пастувско станиште) и у Белој Реци. Наведене институције одиграле су врло важну улогу у унапређењу пољопривредне производње ширењем квалитетног семена, садница, лозних калемова, квалитетних приплодних грла, као и стручних пољопривредних знања у народу.

Економије и државна пољопривредна добра служила су као угледна газдинства, где се организује производња свих важнијих грана пољске привреде применом савремених метода, справа и машина.

По *Закону о унајређењу воћарсџва* у свим срезовима морали су бити основани СРЕСКИ РАСАДНИЦИ од најмање 5 ha у којима се производе и гаје саднице разног воћа, лозе, белог дуда и другог корисног дрвећа и шибља. Осим тога, у расаднику је поклањана пажња гајењу пчела, свилених дуба и живине, ради чега су подизани одговарајући објекти. Такође су расадници коришћени за држање мушких приплодних грла стоке за оплођавање женских грла из села.

У расадницима су организовани у разно доба године практични курсеви, као и зимске пољопривредне школе.

По *Закону о обнављању и унајређењу виноградарсџва* установљено је шест државних лозних расадника, у којима су производили калемове винове лозе за подизање нових винограда. Сваки државни лозни расадник имао је свој рејон кога је снабдевао лозним калемовима а у њима су држани сваке године курсеви о калемљењу винове лозе.

У последњој деценији XIX века донет је *Закон о пољопривредним станицама и двојоцишњим школама*, које су имале практични рад и биле организоване попут школа које су увелико радиле у Француској.

По *Закону о државним економима* сваки округ и сваки срез имао је свог државног економа, а њихове дужности су биле да подучавају народ бољем и рационалнијем обрађивању земље, неговању ливада, подизању воћњака и винограда, одгајивању стоке и гајењу живине, риба, пчела и свилодуба. Постављање окружних и среских економа још 1837. године оставило је видан траг у развоју пољопривреде и села Србије. Поуке и савете економи су били дужни давати свима и сваком у њиховој канцеларији, расаднику или терену, без икакве надокнаде, јер је за тај посао економ примао плату. Економи су били, у ствари, зачетници стручне саветодавне службе у Србији.

6. РАЗВОЈ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ ТОКОМ XIX И XX ВЕКА

Зачетке агрономских наука налазимо у истраживањима у области ботанике, зоологије, хемије, физике, геологије и њима сродним научним дисциплинама. Ове науке, које називамо природним наукама и неки њихови делови данас су уклопљени у научну област пољопривреде. За развитак поменутих научних дисциплина заслужни су многи наши ствараоци XIX века. Међутим, њихова вредност цени се, не само према заслугама у развоју својих основних научних области, већ према истраживачком раду који је дао одређен допринос развоју пољопривреде. Они су се бавили пионирским истраживањима у области пољске привреде и утирали путеве за појаву научноистраживачког рада у каснијем периоду.

У оквиру ових разматрања није могуће изложити све оно што су наши ствараоци на том пољу урадили. Зато се морамо ограничити само на оне ствараоце који су највише допринели развоју агрономских наука.

Први наш научник европског па можда и светског гласа академик Јосиф Панчић, био је зачетник истраживања биљног и животињског света Србије. Панчић је придавао велику важност пољопривреди, као основној привредној грани за унапређење привредног и културног нивоа становништва тадашње Србије.

Панчић је настојао да својим радовима код младих покрене истраживачки дух и развије што солидније знање из области природних наука.

Једно од познатих Панчићевих остварења јесте ихтиолошко дело *Рибе Србије* (1860) чиме су постављају темељи ове

гране науке у нашој земљи. У раду *Рибарство у Србији* (1886) Панчић упозорава да се у новије време рибе у рекама нагло умањују. У жељи да покрене систематско проучавање риба и риболов у Србији учини што је могуће више рационалним, Панчић поставља 15 питања, на која, одговоре, по његовом мишљењу, треба да да Српско пољопривредно друштво.

Главни објекат Панчићевог научног истраживања био је биљни свет, тако да је током свог вишегодишњег научно-истраживачког рада највише пажње и времена посветио проучавању флоре. Међутим, један број радова се односи на проучавање културних биљака. Тако, на пример, у раду под насловом *Шафран* (1865) Панчић износи резултате истраживања с циљем да народу побуди интерес гајења и мање познатих биљака.

У раду *О њореклу жиџа* (1877) описане су различите врсте жита, њихово порекло, научно име, односно одлике појединих варијетета.

Др ЂОРЂЕ РАДИЋ се, с правом, сматра пиониром и, несумњиво, једним од највећих имена наше пољопривредне науке и струке у другој половини XIX века. У својој 29. години живота положио је, 1867. године, на Бечком универзитету, први од Срба *докторат филозофије са пољопривредном расправом*.

Научни рад Ђорђа Радића, узимајући у обзир време и услове у којима је живео и радио, био је завидан и врло значајан за Србију. Он се бавио интродукцијом различитих биљних врста и сората, које су се касније шириле у производњи. Такође је уводио нове расе стоке, посебно говеда, оваца и живине, и у својим радовима пропагирао такве и сличне мере унапређења сточарства. Да би утврдио вредност нових сората и раса и њихову прилагођеност новој средини, изводио је огледе и добијене резултате публиковао у својим радовима.

Вршио је мележење оваца, вероватно први у нас укрштао мерино овнове са кривовирском праменком, и то са од-

личним успехом, јер је вуна од ових мелеза, на Светској изложби у Анверсу, награђена златном медаљом. Изводио је огледе и са свиленом бубом.

На основу научних достигнућа у тада пољопривредно најразвијенијим земљама Европе, као и сопствених проучавања и искустава др Радић је написао четрдесет књига, око 30 периодичних публикација, као и 560 чланака везаних за врло различите области пољске привреде. Задивљује, како разноликост области које је најчешће обрађивао, тако и избор савремених тема.

Управни одбор Српског пољопривредног друштва поводом педесетогодишњице рада на унапређењу пољопривреде упутио му је 25. марта 1911. посебно писмо у коме се, поред осталог, истиче: *„Нећемо се ниуколико о истину оірешиити ако речемо да је темељ Срјској пољопривредној књизи ударио др Ђорђе Радић; да је камен темељац био добро поствљен и да је највреднији и најзаслужнији немар на овој, Србији илако пошредној, праћевини био илавом і. др Ђорђе Радић“.*

Следе потписи, Председника, Потпредседника, Секретара и свих чланова Управног одбора Српског пољопривредног друштва.

Разматрајући могућности бржег преласка са екстензивне на интензивну земљорадњу, академик сима лозанић је предложио огледно ђубрење вештачким ђубривима у долинама Поморавља, Посавља и Подунавља. Његовом иницијативом основан је Одбор, на чијем је челу он био, да руководи извођењем вегетационих огледа. Под надзором Одбора 1903. године изведено је око 60 огледа на 270 парцела са житима, ливадама, детелиништима, шљивицима и виноградима. Огледе су изводили државни заводи, земљорадничке задруге и појединци, међу којима С. Лозанић и Ј. Жујовић. На основу изведених истраживања Лозанић је 1903. године издао публикацију под називом *Извештаји о оледима с вештачким ђубрењом*

у Србији 1903. године, на 71 страни. На основу првих резултата закључено је да се вештачким ђубривом квалитет земљишта побољшава, да је принос са ђубреног земљишта много већи него са неђубреног и квалитет усева бољи. Због тога је донета одлука да Савез земљорадничких задруга настави тај рад у сарадњи са Српским пољопривредним друштвом и свим нашим пољопривредницима. Највећи број радова из области пољопривреде објавио је између 1897. и 1921. године, а споменућемо само неколико: *Најредак аірикуліурне хемије њоследњих 25 іодина* (1897), *О вештачком ђубрењу* (1902), *Оілеги са вештачким ђубрењом* (1903), *Ујустиво за извођење веіеіационих оілега* (1906), *Dry Farming* (1911), *Како можемо іодићи нашу іољоіривреду* (1921).

Дописни члан Српске академије наука и уметности ДОБРОСЛАВ ТОДОРОВИЋ у периоду 1912–1959. године развио је богату научноистраживачку делатност у области пољопривредних наука (Милојић, 1990).

Највећи значај имала је његова научна концепција о заснивању орнице с гледишта теорије и праксе. Ова научна концепција пресудно је утицала на успостављање система обраде земљишта и интензификацију ратарске производње.



Радови из области ратарства су вишеструко значајни и обухватају рационално коришћење земљишта, размештај усева; заштиту животне средине и др. Његове дефиниције плодореда су најпотпуније и са еколошког становишта и задржале се све до данас.

Једно од увек актуелних питања у пољопривреди је пољоприв-

вредна рејонизација. У том циљу проф. Тодоровић поставља углавном два задатка: да се одреде карактеристике за поједине рејоне, као и границе сваког рејона.

Поред научних радова које је публикувао, објавио је и 14 стручних радова у *Тежаку*, *Календару* Српског пољопривредног друштва и *Пољопривреди*, часопису Друштва пољопривредних стручњака Србије.

На годишњој Скупштини Друштва пољопривредних стручњака НР Србије, Тодоровић у свом реферату износи проблеме обраде земљишта и теорију о заснивању орнице. То је било време почетка рада за високе приносе коришћењем италијанских сорти пшенице и хибрида кукуруза. Првог маја 1957. године добио је од Савеза инжењера и техничара Југославије награду *Никола Тесла* за животно дело на унапређењу пољопривредне теорије и праксе.

Академик младен Јосифовић припада невеликој групи српских научника, који је формирао своју школу у области фитопатологије, несумњиво се сврстава међу водеће научнике своје области у Европи тог времена (Бадовић, 2000).

Професор Јосифовић био је врсни предавач и педагог, али и научник. На почетку свог истраживачког рада објавио је радове из области воћарства, виноградарства, прераде воћа и грожђа. Међутим, његов највећи допринос је у области истраживања билијне патологије.

Његова научна делатност у области фитопатологије превасходно је била усмерена ка микологији, нешто мање ка вирусологији и бактериологији, а у последњим



годинама проучавању једне нове групе патогена из области суперпаразита.

У области микологије дао је највреднији допринос проучавању једне од најопаснијих и најштетнијих болести винове лозе званој пепелница. Значајна научна истраживања се одnose на изазивача наранџасте пегавости (пламењаче) лишћа шљиве, односно рђе шљиве.

Изучавајући наведене болести шљиве, Јосифовић открива једно, изузетно опасно, обољење вирусне природе, звано ШАРКА ШЉИВЕ. Рад је објављен 1937. године под насловом *Мозаик на шљиви* и представља први рад публикован у нашој земљи у области вирусоза биљака.

На крају се може рећи да је професор Јосифовић, са својим сарадницима, оснивач и утемељивач Југословенске миколошке школе, познате и ван границе наше земље.

Академик ЈОВАН БЕЛИЋ, изузетан професор и научник, целокупан свој истраживачки рад посветио је сточарству, па се може сматрати једним од оснивача зоотехничких наука у Југославији (Гајић, 1999).



У свом научном раду професор Белић почео је са проучавањем домаћих (аутохтоних) раса, до тада мало изучаваних, како у погледу порекла, тако и њихових особина.

Проучавање увезених племенитих раса стоке обухватају испитивања способности аклиматизације увезених раса стоке у нашим условима одгајивања, као и утврђивање могућности коришћења ових раса у програмима оплемењивања наших раса стоке.

Белићево сагледавање науке и научних метода дошло је до изражаја приликом стварања нових племенитих раса домаћих животиња. Тако је, у току вишегодишњег и систематског рада, са бројним сарадницима, створио прву домаћу меснату раностасну расу свиња (*Југословенска меснаџа раса*) која је призната 1966. године, а после и прву домаћу расу оваца (*Пиротска ојлемењена раса*) 1986. Такође је 1988. године завршио стварање и друге раностасне меснате расе свиња, тзв. *Ојлемењена шарена меснаџа свиња*.

Треба истаћи да је академик Јован Белић наглашавао: „Тежња мој научној раду увек је била да својим теоријом и праксом, тј. да теоријска решења преносим у практичан живот, а што сам се трудио да пренесем и на своје сараднике и студенте. У науци се мора дуго и стрпљиво радити и стално проверавати да би се остварио жељени резултат, а за то се морају створити и поодређени услови, што данас није нимало лако. То значи, да науку треба у почетку финансирајући, јер уколико наука треба сама себе да издржава, она је унапред осуђена на животношарене. А, уколико се од ње захтева да даје и брже резултате, обично се завршава прешком или неуспехом. У науци треба да раде само ентузијастички, тј. способни научни радници. Они морају бити ствараоци своје струке, а не менаџери. Додуше, менаџери доносе својим институцијама финансијска средства, али не и права научна решења. А што двоје треба јасно разликовати и иако оба могу бити ефикасна. На жалост у пракси се ово брка, а су резултати незадовољавајући, за то постоји и доста примера.“

7. ДОПРИНОС ДРУШТАВА И САВЕЗА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ИНЖЕЊЕРА И ТЕХНИЧАРА СРБИЈЕ РАЗВОЈУ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ПРЕХРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ

Србија је била ретко насељена и спадала је у најређе насељене државе у Европи. Године 1834. у Србији било је 678.172 становника. Од тада се њено становништво стално увећава-ло великим прираштајем и још више досељавањем, тако да је 1866. године Србија имала 1.215.576 становника. Број становништва током три деценије скоро се удвостручио. Увећано становништво све се више окретало пољопривредној производњи. То је имало за последицу појачано крчење шума који-ма је највећи део подручја Србије био покривен, па из тог доба позната изрека *крчевина – очевина*.

У другој половини XIX века Србија је још увек била изра-зито пољопривредна земља. Године 1866. у пољопривреди је било ангажовано 90% становништва, занатима 5,32%, тргови-ни 1,54% и све остало 3,06%. У државној управи је 1866. годи-не било запослено свега 9.094 или 0,81% (Јовановић, 1881).

Као последица развоја индустрије и других делатности крајем XIX века и првој половини XX века удео пољопри-вредног становништва постепено се смањивао, тако да је 1948. године у пољопривреди још увек било ангажовано 72% укупног становништва. Учешће пољопривредног у укупном становништву се већ у периоду 1948–1961. година смањило на 56,2% да би у 1971. износило 44%, а у 1981. – 26,6%. Према подацима пописа за 1991. годину, оно је износило 17,8%.

Пољопривредно становништво у Европи чини мањи део укупног становништва, у просеку око 7%, а неким најра-звијенијим земљама свега 2–5 %.

ТАБЕЛА 1 – БРОЈ УКУПНОГ И ПОЉОПРИВРЕДНОГ СТАНОВНИШТВА
У ЦЕНТРАЛНОЈ СРБИЈИ

| Година | Укупни број становника | Пољопривредно становништво | % пољопривредног становништва |
|--------|------------------------|----------------------------|-------------------------------|
| 1834 | 678.172 | | |
| 1866 | 1.215.576 | 1.094.963 | 90,08 |
| 1900 | 2.529.196 | 2.143.490 | 84,77 |
| 1948 | 4.147.000 | 2.985.840 | 72,00 |
| 1961 | 4.823.276 | 2.710.799 | 56,20 |
| 1971 | 5.250.365 | 2.317.651 | 44,14 |
| 1981 | 5.694.464 | 1.513.603 | 26,58 |
| 1991 | 5.811.000 | 1.035.988 | 17,83 |

Поседовна структура породичних газдинстава је посебан проблем у Србији. Крајем XIX века структура поседа била је изразито ситносопственичка. Као што се види из таб. 2 поседи су били веома уситњени: домаћинства испод 2 ha обрадиве земље износила су готово трећину свих, испод 3 ha половину, а она испод 5 ha готово три четвртине свих сеоских домаћинстава.

ТАБЕЛА 2 – СТРУКТУРА ПОРОДИЧНИХ ГАЗДИНСТАВА
ПРЕМА ВЕЛИЧИНИ ПОСЕДА

| Величина поседа у ha | 1899. % | 1991. % |
|----------------------|---------|---------|
| < 2,00 | 32,65 | 45,43 |
| 2,01–3,00 | 17,24 | 14,14 |
| 3,01–5,00 | 22,71 | 17,85 |
| 5,01–10,00 | 20,31 | 18,01 |
| 10,01–20,00 | 6,03 | 4,11 |
| > 20,00 | 1,06 | 0,46 |

Међутим, овако неповољна поседовна структура се у току XX века још погоршава. Тако је у 1991. години проценат газдинства испод 2 ха повећан на 45,43%, док се учешће већих породичних газдинстава смањило.

На мењање структуре поседа утицало је више фактора: процес распадања великих породичних задруга; ограничење поседа; једнако право наслеђивања од стране свих потомака, без обзира на њихово занимање и место становања; неконтролисано распарчавање земљишта; недостатак развојне перспективе породичних газдинства.

Пољопривредна производња, а у оквиру ње и производња ратарских усева била је крајем XIX века углавном натурална и организована у оквиру домаћинства. Због неадекватног начина обрађивања земљишта, без одговарајућих машина, без ђубрива, приноси су били веома ниски и колебљиви у последњој деценији XIX века (табела 3).

ТАБЕЛА 3 – ПРОИЗВОДЊА КУКУРУЗА И ПШЕНИЦЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ СРБИЈИ

| Година | Кукуруз тс/ха | Пшеница тс/ха |
|--------|---------------|---------------|
| 1893 | 8,10 | 7,00 |
| 1900 | 11,78 | 6,87 |
| 1939 | 12,90 | 12,70 |
| 1947 | 15,30 | 9,70 |
| 1955 | 11,60 | 11,20 |
| 1960 | 19,50 | 15,20 |
| 1970 | 24,30 | 17,80 |
| 1980 | 36,32 | 29,74 |
| 1990 | 23,82 | 37,55 |
| 2000 | 19,21 | 25,20 |
| 2002 | 43,29 | 29,87 |

Кукуруз је у економском погледу најзначајнији међу житима, а свакако и у целокупној ратарској производњи. Анализирајући постигнуте приносе може се закључити да је највећи технолошки прогрес у ратарској производњи, без сумње, учињен у производњи кукуруза. У односу на просек 1893, 1939. године просечни принос по хектару је повећан за 5,35 односно 3,35 пута 2002. године.

Полазећи од генетичког потенцијала новостворених високородних хибрида, уз одговарајућу агротехнику може се очекивати даље повећање просечних приноса. Таква производња би омогућила знатно већу производњу меса и млека, као и већи извоз.

Пшеница је за Србију врло значајан производ. Из изнетих података се може запазити да су приноси пшенице крајем XIX века и почетком XX века били врло ниски и колебљиви. Тек увођењем италијанских високородних сората крајем педесетих година прошлог века, а касније и домаћих новостворених сората дошло је до значајног повећања приноса. Међутим, у периоду 1992–1996. смањена је производња, што је свакако последица смањења засејаних површина и опадања приноса по хектару. И поред тога, просечан принос пшенице по хектару 2002. године је повећан за 4 односно 3 пута у односу на принос 1893. односно 1947. године. С обзиром на генетички потенцијал нових сората створених у нашим институтима може се очекивати значајно повећање приноса уз одговарајућу агротехнику.

Укупна површина воћњака 2002. износи око 227 хиљада хектара што чини око 7% укупне пољопривредне површине Централне Србије. По броју стабала и обиму производње, па и економском значају, на првом месту је шљива, затим јабука, па остале врсте воћа.

У попису пољопривреде Србије, 1834. по једном домаћинству било је у просеку 125 стабала шљива, а сада је на при-

ближно истом подручју 42 стабла (Историјски институт, САНУ, књига XII, 1834). Међутим, шљива остаје и даље водећа врста воћа, нарочито у Централној Србији.

ТАБЕЛА 4 – ПРОИЗВОДЊА ВОЋА И ГРОЖЂА У ЦЕНТРАЛНОЈ СРБИЈИ

| Година | Шљива | | Јабука | | Виногради | |
|--------|-------------------|----------------|-------------------|----------------|-------------------|----------------|
| | бр. стабала у 000 | принос у 000 t | бр. стабала у 000 | принос у 000 t | површина у 000 ha | принос у 000 t |
| 1947 | 29.534 | 278 | 2.962 | 39 | 77.368 | 147 |
| 1951 | 49.005 | 696 | 3.676 | 58 | 86.715 | 520 |
| 1966 | 51.989 | 453 | 6.151 | 61 | 87.412 | 491 |
| 1970 | 53.372 | 561 | 6.732 | 66 | 85.296 | 284 |
| 1975 | 53.237 | 683 | 7.751 | 109 | 79.773 | 278 |
| 1980 | 53.637 | 466 | 9.652 | 125 | 74.150 | 458 |
| 1985 | 51.473 | 288 | 10.045 | 104 | 67.510 | 275 |
| 1990 | 49.019 | 331 | 10.328 | 132 | 64.716 | 241 |
| 1995 | 46.231 | 188 | 10.233 | 95 | 62.008 | 300 |
| 2000 | 44.364 | 318 | 10.980 | 121 | 58.765 | 256 |
| 2002 | 44.167 | 181 | 9.882 | 73 | 56.935 | 328 |

Код изнетих података у табели 4 може се запазити тенденција пораста броја стабала шљиве до 1980. године, када износи 54 милиона, а затим број опада све до данас, кад их је око 44 милиона. Слична тенденција је запажена и код производње шљива. Наиме, производња расте до 1975. године, а затим значајно опада. Овом опадању броја стабала, а нарочито производње допринели су: велика старост засада, појава вирусне болести *шарке шљиве*, ниска агротехника која се примењује и мали приноси по стаблу.

Производња јабука, како по броју стабала тако и по производњи, постигла је значајан напредак, јер се од око 3 ми-

лиона стабала 1947. године, дошло до скоро 11 милиона 2000. године. Дакле, више него троструко повећање броја стабала, док је производња јабука повећана скоро два пута.

Треба истаћи да су код свих врста воћа створене нове високоприносне сорте. Код многих врста воћа подигнуте су велике плантаже, са применом савремене агротехнике, те се може очекивати значајан пораст производње.

Још у средњем веку Србија је била позната као виноградарска земља, са познатим виногорјима и чувеним винима. У развоју виноградарства могу се уочити у последњих пет деценија XX века два периода. Први период постепеног пораста површина под виноградима и значајно повећаном производњом до шесте деценије прошлог века, мада је производња била екстензивна и на малим парцелама и са употребом ручног рада и доста радне снаге. Почетком седме деценије прошлог века почиње смањење површина под виноградима, а приноси су били врло колебљиви, иако су коришћене новостворене приносне сорте винове лозе.

Током XX века Србија је била изразито сточарска земља, са пространим ливадама, пашњацима и утринама веома погодним за гајење стоке, нарочито свиња и оваца. Према попису из 1866. године (табела 5) у Србији је тада било 741.425 говеда, 122.985 коња, 1.291.163 свиња, 2.677.310 оваца, 451.429 коза и 106.452 кошница. Највише се извозила жива стока и пшеница, а пчеларство је било врло развијено.

У последњих пет деценија у сточарству се запажају тенденције повећања броја стоке и живине и побољшања расног састава, као и повећање производње и продуктивности. Међутим, кретања су различита код појединих врста стоке и живине.

Говедарство, као најважнија грана сточарске производње, бројно се повећало, тако да је 1975. године било укупно 1.816.000 грла. Од тог времена па надаље, број говеда опада

ТАБЕЛА 5 – БРОЈНО СТАЊЕ СТОКЕ, ЖИВИНЕ И КОШНИЦА
У ЦЕНТРАЛНОЈ СРБИЈИ (У 000)

| Година | Говеда | Коњи | Свиње | Овце | Козе | Живина | Кошнице |
|--------|--------|------|-------|-------|------|--------|---------|
| 1866 | 741 | 123 | 1.291 | 2.677 | 451 | – | 106 |
| 1945 | 964 | 69 | 756 | 3.015 | 366 | 3.476 | 120 |
| 1947 | 1.111 | 91 | 980 | 3.789 | 439 | 4.349 | 134 |
| 1955 | 1.389 | 167 | 1.238 | 4.406 | – | 7.197 | – |
| 1966 | 1.550 | 160 | 1.519 | 3.159 | – | 8.353 | – |
| 1970 | 1.448 | 159 | 1.824 | 2.651 | – | 10.560 | 282 |
| 1975 | 1.816 | 141 | 2.440 | 2.389 | – | 12.945 | 273 |
| 1980 | 1.658 | 91 | 2.415 | 2.045 | – | 13.248 | 275 |
| 1985 | 1.548 | 80 | 2.761 | 1.891 | – | 13.777 | 221 |
| 1990 | 1.323 | 37 | 1.444 | 1.805 | – | 14.205 | 155 |
| 1995 | 1.132 | 34 | 2.446 | 1.554 | 132 | 13.902 | 115 |
| 2000 | 1.049 | 23 | 2.536 | 1.463 | 116 | 13.351 | 155 |
| 2002 | 946 | 14 | 2.323 | 1.358 | 99 | 11.430 | 180 |

све до данас, када износи 946.000 грла, тј. готово исто као и после Другог светског рата.

Радна стока (коњи и говеда) до прве половине XX века била је веома значајна у екстензивној пољопривредној производњи. Међутим, са интензивирањем производње и увођењем механизације, нарочито од 1975. године, број коња нагло опада, да би 2003. године бројно стање коња износило свега 14.000 грла.

Број свиња се повећао, али са већим годишњим осцилацијама, услед познатих цикличних кретања, карактеристичним за ову врсту стоке. У односу на 1945. годину број свиња се повећао за три пута.

У периоду од 1945. до 2003. године број оваца смањен је за 55%. Овом доста наглом опадању бројног стања оваца највише су допринели: напуштање села нарочито младих, ниске

цене овчијих производа, а посебно вуне, увоз великих количина вуне из Океаније.

Број живине је био у сталном порасту и увећао се за последњих пет деценија више од три пута. Изградња савремених фарми, измена расног састава и индустријска производња подмлатка значајно је доприносила бројном повећању живине, као и производње меса и јаја.

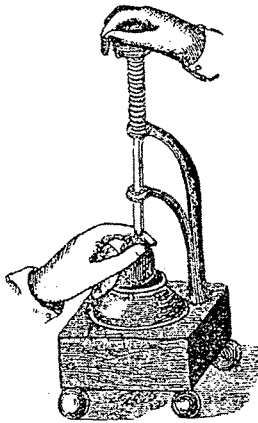
Када се анализира производња у сточарству, може се запазити да је протеклих педесет година, производња меса повећана за 4 пута, млека за 3,7, јаја 3,2 и меда 2,8 пута. Једино се количина вуне у истом периоду смањила за 3 пута, из већ наведених разлога.

ТАБЕЛА 6 – ПРОИЗВОДЊА МЕСА, МЛЕКА, ВУНЕ, ЈАЈА И МЕДА
У ЦЕНТРАЛНОЈ СРБИЈИ

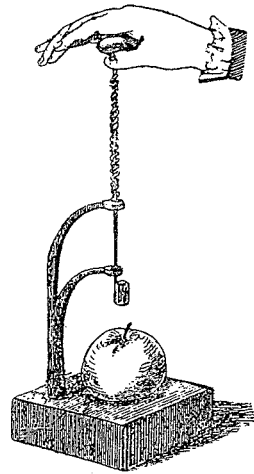
| Година | Меса у хиљ. t | Млека у мил. l | Вуне у t | Јаја у мил. | Меда у мил. t |
|--------|------------------|-------------------|-------------|----------------|------------------|
| 1947 | 79 | 351 | 5.387 | 281 | 840 |
| 1966 | 184 | 597 | 4.786 | 501 | 854 |
| 1970 | 214 | 637 | 3.984 | 670 | 1.200 |
| 1975 | 252 | 1.039 | 3.962 | 838 | 615 |
| 1980 | 312 | 1.222 | 3.171 | 954 | 1.398 |
| 1985 | 352 | 1.297 | 2.515 | 1.004 | 2.168 |
| 1990 | 354 | 1.221 | 2.601 | 1.060 | 1.807 |
| 1995 | 319 | 1.166 | 2.135 | 994 | 1.252 |
| 2000 | 343 | 1.283 | 1.895 | 931 | 2.447 |
| 2002 | 317 | 1.303 | 1.739 | 893 | 2.340 |

Паралелно са интензивирањем пољопривредне производње развија се и прехранбена индустрија која представља природан наставак примарне производње. Међутим, због не-

постојања чврстих односа између произвођача сировина и прехранбене индустрије, недовољног коришћења изграђених капацитета и недовољне тржишне повезаности, дошло је до издвајања прерађивачке индустрије која је пре свега, створена из дохотка примарне пољопривредне производње.



Сл. 23. А. Полакова справа
за вађење коштица из шљива.



Сл. 25. Зумба за вађење
тврдине.

ЗАКЉУЧАК

На основу свега изнетог може се закључити да су српски интелектуалци били иницијатори оснивања удружења, друштва, школа и факултета са жељом да допринесу повећању знања, производње и благостања у Србији. Без обзира коју су школу учили, односно завршили, многи од њих су радили, поред својих области, и на унапређењу пољопривреде и српског села.

У посматраном периоду од Друштва за пољску привреду, преко Српског пољопривредног друштва, затим Друштва пољопривредних стручњака Србије и Друштва пољопривредних инжењера и техничара Србије – до Савеза пољопривредних инжењера и техничара Србије, који су у ствари проистицали једни из других, тежило се заједничким циљевима развоја пољопривредне производње и прехрамбене индустрије.

Захваљујући дугорочном, континуираном и заједничком деловању стручне и научне службе дошло је до значајног напретка, тако да се од натуралне и екстензивне производње прешло на савремену интензивну производњу у области пољопривреде и прехрамбене индустрије.

ПРИЛОГ

ЧЛАНОВИ

Друштва за пољску привреду
и
Српског пољопривредног друштва

Из
Пољойривредної календара
за 1905. годину

ШЕМАТИЗАМ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УПРАВА ДРУШТВЕНА

ПРЕДСЕДНИК,
Милош Х. Поповић

ПОТПРЕДСЕДНИК,
Паја Т. Тодоровић

БЛАГАЈНИК,
Јован М. Јекић

ОДБОРНИЦИ:
Др. Марко Т. Лeko
Алекса Љ. Поповић
Аца Живановић
Милан Јованић
Нико Јовановић
Мирко Миљковић
Алексадар Мијковић
Пера Д. Тодоровић
Илија Кремић
Димитрије Јосимовић
Милош Н. Лукићевић
Др. Миливоје С. Васић

СЕКРЕТАР,
Радослав К. Спасовић

ЕКНОМ,
Максим Т. Богавац

ПИСАР,
Боривоје М. Ристић

АРХИВАР,
Михаило М. Петрић

ЕКСПЕДИТОР,
Радомир Ал. Јевђенијевић

УРЕДНИК ТЕЖАКА,
Милош Н. Лукићевић

УРЕДНИК ПОЉОПРИВРЕД. КАЛЕНДАРА
Милан Т. Грковић

СЕКРЕТАРИ СЕКЦИЈА

За Ратарство Милутин М. Савић
За Сточарство Паја Т. Тодоровић
За Законодавство Алек. М. Секулић

За Технологију Борисав Б. Тодоровић
За Шумарство Јаков А. Марковић

ЧЛАНОВИ ОСНИВАЧИ ДРУШТВА

ПРЕДСЕДНИК,
Д-р Миловац Спасић

ЧЛАНОВИ:
Чедо Мијатовић
Крста Петровић
Коста Црногорац

† Јосиф Панчић
† Сергије Станковић
† Милан Миловук
† Арса Ристић
Фрања Вишечка
† Чедомир А. Поповић и
† Алекса Стојковић

ЧЛАНОВИ ДОБРОТВОРИ

(ПО РЕДУ УПИСИВАЊА)

† Миливој Блазнавац, бив. намесник
† Јован Гавриловић, бив. намесник
† Арса Луквић, трговац
Милутин Ј. Марковић, б. чл. Касацнје
Милан Арсенијевић, трг. из Београда
Ђока Павловић, трг. из Београда
Милорад Павловић, трг. из Београда
Михаило Павловић, трг. из Београда
Никола Спасић, трг. из Београда
Округ моравски
Округ пожаревачки
Срез подгорски
Срез лесковачки
Округ крагујевачки
Срез рамски
Округ топлички
Срез јасепчки (окр. подунавски)
Српска Кредитна Банка

Никола Крсмановић, трг. из Београда
Срез поцерски
Љубом. Крсмановић, трг. из Београда
Филип Јовановић, народни посланик из
Крушевца
А. С. Фаркић, повластичар за гајење сви-
лених буба и откуп мехурака
† Илија Спасојевић, трг. из Шапца
Округ крушевачки
Франц Нехвил, фабрикант из Беча
Срез звишки
† Макс. Лео, трг. из Кенигзберга (Немачка)
† Јаков И. Вајлоши, индуст. из Београда
Срез Пчињски окр. врањског
† Д-р Никола Крстић, потпредседник Др-
жавног Савета у пензији.
† Живко Давидовић, државни саветник
у пензији.

ЧЛАНОВИ УТЕМЕЉАЧИ

(ПО РЕДУ УПИСИВАЊА)

† Панча Јовановић, бив. држ. савет.
Браћа Топузовић из Шапца
† Павле Куртовић из Шапца
† Светозар Тутуновић из Ниша
Лазар Карамарковић нам. у пензији
† Стеван Грнчаревић трг. из Палајке
Ђорђе Вајферт индустр. из Београда
† Аћим Илијић свештеник из Свилајнца
Др. Векослав Керешкењи проф. из За-
греба
† Јован Ђорђевић, пуковник
Андрија Парађанни трг. из Пољне
† Ђура Хорватовић генерал
Бранко Јевремовић трг. из Смедерева
Ђока Лазин трг. из Ђуприје
Илија Маргетић мпист. у пензији
Савка и † Милош Милојевић из Лесковца
Светозар Поповић учитељ
† Љуба Момчиловић трг. из Ђуприје
Милутин Марковић бив. чл. Касацнје
Др. Иван Лазаревић лекар из Аранђе-
ловца
Беогр. Задруга за међ. пом. и штедњу
Атанасије Георгијевић секр. у пенз. из
Београда
† Петар Ђ. Јелчић књијар из Ниша
Милослав П. Куртовић сек. м. нар. прив.
Сава Којдић економ у Врчком (Босна)
† Никлић. Бабић екон. у Градч. (Босна)

Ранко М. С. Пешкић екопом
Учитељско Удружење у Београду
† Д-р Петар Куртовић војни апотекар
Његово Преосвештенство Епископ Дн-
митрије, државни саветник
Свештеничко Удружење Мон. Реда
Коста Главинић, проф. Вел. Школе
Алекса Нешкић економ из Вел. Села
Спиро Радивојевић, учит. из Берова (Ма-
кедонија)
Уредништво „Витаса“ Београд
Школа за коњарство у Љубичеву
Г-ђа Милица Мих. Павловића, трг. из
Београда
Исидор Радовановић, трг. из Краљева
Рафаило Михаиловић, трг. из В. Гра-
дишта
Сава Ђ. Дешкић, земљ. из Пожаревца
Г-ђа Тереса Ђ. Радуловића, цариника
на Јавору
Самујило Минх, фабр. вунених израда у
Параћину
Јулијус Минх, фабр. вунених израда у
Параћину
Адолф Минх, фабрикант вунених израда
у Параћину
Ђорђе П. Куртовић, привр. из Шапца
† Хадн Гавра Сињановић, рент. у Бео-
граду

Јован Ј. Туђегић, трг. из Штитара
Општина азањска
Павле Денић, проф. Војне Академије
Павле П. Стојановић, цар. из Забрежју
† Антоније Вајлопи, инд. у М. Црнићу
Браћа А. Сокићи и син Душан, трг. из
Штитара (ср. Мачвански)
Срез златиборски
Срез трочански
Срез љубљински
Игњат Гудурин, трг. из Обреновца
Петар Драгићевић, трг. из Митровице
Општина беланска
Илија и Милосав Радосављевић из Ме-
двјеђе среза ресавског
Миливоје Празиовић, члан Кас. Суда у
цезацији
† Лазар Најдаповић, марв. лекар
Ванковић и брат, индентерп
Јосиф Волфнер, тргов. из Београда
Алекса Поповић, шпед. из Београда
Хајим Азријели, тргов. из Београда
Ислор Брамер, трг. из Београда
Алек. Н. З. Поповић, инд. из Београда
Алберт Филли, трг. из Београда
Илија М. Јовичић, трг. из Београда
Јосиф Дитрихштајн, шпед. из Београда
Михаило Ј. Ђурић, тргов. из Београда
Милив. Ђорђевић, уч. у Манастирци
Стој. Ђурђевић, уч. у пен. из Београда
Степан Радивојевић, економ из Дубра-
внице
Ђорђе Н. Вучо, тргов. из Београда
Велимир Табаковић, трг. из Београда
Сава Кнежевић, трг. из Београда
Таса Нерацић, трг. из Београда
Драг. Здравковић, трг. из Београда
Мапојло С. Торбина и Комп. шпедит. из
Београда
Вдуард Шатнер, трг. из Београда
† Милош С. Тодоровић, ђак из Београда
Ђорђе П. Радојловић, трг. из Београда
Илија Антоповић, трг. из Београда
Хајрих Флајшер, трг. из Београда
Светозар Боторић, гост. из Београда
Иваницер М. Служић и Комп. из Београда
Стојан Данчевић, трг. из Прокуљца
† Антон Голубовић, уч. из Београда
Лука Милишић, трг. из Београда
Владимир В. Поповић, економ из Кувања
у срезу златиборском
Јосиф Матковић, трг. из Београда
Јосиф Алмузи, трг. из Шапца
Риста Дамњановић, трг. из Шапца

Игњат Винтерштајн, трг. из Шапца
Јаков Ранки, трг. из Сиска
† Нахман Аврамовић Којен, трговац из
Шапца
† Љубомир Н. Стојановић, судија окр.
смедеревског суда у цезацији
Срез посавски у округу подунавском
Сава В. Милаовић и Браћа, пољоприв.
из Сараораца
Миливој Ђурђевић, учитељ макачки
Петра М. Дамњановић, екон. из Смедерепа
Љуба Павковић, трговац из Шапца
Ђорђе Милојевић, трг. из Марковца
Васа Свилярковић и Синови, бив. тргов.
из Параћина.
Мијалко Јовичић, випар. трг. из Београда
Бела Мајер, из Београда.
Др. Владан Ђорђевић, председник мџин-
старства и министар иностр. дела
Таса Ванковић, заступ. управ. Београд.
Задруге.
Коста Николић, трг. у Кп. Мих. улици
Божа Милаовић, трг. из Шапца
Ђорђе Р. Одавић, мезгач из Београда
Срез црногорски у округу ужичком
Срез нишавски у окр. нишком
Миливој Ж. Пауновић, уч. у Мијошци
Ваљевски подгорски учитељски збор
Општина цер. у срезу ниш. окр. пирот.
Српска Индустр. Банка Владислава Ко-
стовића из Београда
† Радивоје Р. Лазаревић, писар мџинст.
нар. привреде
† Драгољуб Шајковић, проф. Вишод.-во-
нарске школе
Тодор Мраовић, трг. из Београда
Димит. Ћирковић, трг. из Београда
† Војислав Р. Прљевин, бив. хемичар
царипар. београдске.
Коста М. Ђурић, трг. из Београда
Јован Ф. Вшетечка, индустријалац из
Београда.
Фабрика Ранка Гођевића из Београда
† Спасоје Стевановић, трг. из Београда.
† Милица М. Аталацковић, рођена Бо-
шковић, из Београда.
Благоје Мирковић, инспектор Министар-
ства Народне Привреде
Маричић и Јашковић, трг. из Београда
Антоније Коблишка, окр. нар. лекар.
† Др. Јарослав Хелпх, санитарски по-
ручник из Крагујевца
Срез ваљевски
Риста Ђ. Вујачевић, економ ср. из Умке

Јован Огњановић, економ из Смедерсва
Атанасије Радојковић, виногр. из Ниша
Др. Коста Николић, апот. из Београда
Вилхелм Шумахер, индустријалац из В.
Плане
Кристијан Шеус, индустријалац из Вел.
Плане
Рувим Окановић, јеромонах Манастира
Вољавче
Милош Т. Туцаковић, директор Београд.
Трговачке Банке
† Ницифор Мар. Удовичић, земљоделац
из Чајира ср. Трстенички
† Никола Хаџи Поповић, Касациони Су-
дија у пензији из Београда

Миловаћ К. Трифуновић, трг. и виногра-
дар из Пожаревца
Драгић Митровић, економ из Јездипе
Срез Белопаланачки
Јакша В. Божић, економ из Бадњевца
Алфред Моша Маца, ученик I разреда
гимназије „Вука Караџића“ из Бео-
града.
Општина Јаловик Изворска ср. пишан-
ског окр. пиротског
† Коста Вуктевић, бив. економ из Јасп-
ковце ср. Трстенички
Артур Ивановић Черен Спиридович срп-
ски почасни генер. консул у Москви

ПОЧАСНИ ЧЛАНОВИ

Његово Величанство Краљ † МИЛАН.
Њено Величанство Краљица НАТАЛИЈА.

(по реду избора)

у 1869. години:

Ант. Њемец, практични економ
† Мајор Миша Атанасијевић
Атанасије Бајић, варадијски
Петар Пеачевић спахија румски
† Атанасије Николић, помоћник посто-
јавшег попеч. ип. д. у пензији
Павле Бибић, парох мелевачки
† Д-р Богосав Шулек, из Загреба
† Драгутин Ламбла, управник земљодел-
ско-шумарске школе у Крижевцу (Хр-
ватској).
Др. Јован Ламбла, професор земљодел. на
политехници у Прагу

у 1871. години:

Панта Калнић, свештеник у Ст. Пала-
ци (у Вацкој)

у 1874. години:

Рудолф Гете, управник из Конштата код
Штутгарта у Виртембергу
Јан Ухлицрж, директор земаљ. школе у
Хруђиму (Чешка)

у 1875. години:

† Др. Вали, дир. зем. акад. у Хохенхајму
† Др. Лукас, директор помолошког за-
вода у Рајтлингену

у 1879. години:

† Кирил, архиман. манастира Манасије

у 1880. години:

† Карло Рамбусек из Чешке

у 1881. години:

† Др. Маи, управник пољопривр. акад.
у Алтенбургу
† Др. Јудајх. управ. шумар. академ. у
Таранту
Милан Ђ. Милићевића, библиограф. нар. библио-
граф из Београда

у 1882. години:

Јован Живановић, професор и пчелар у
Карловцима
† Францис Макензи, грађанин града Бео-
града

у 1883. години:

Фрања Кестерчанек, новинар у Загребу
Емило Родицки, проф. у Алтенбургу
† Емило Перелс, проф. у Бечу
Густав Фрајтаг, проф. у Хали
† Др. А. Вабо, директор виноделске шко-
ле у Клостернајбургу

у 1884. години:

Драгомир Рајовић, мин. нар. привреде
† Др. А. Руф, директор ветеринар. шко-
ле у Штутгарту
Др. Гидо Крафт, проф. у Бечу
† Др. Ђорђе Нагошевић, проф. у Н. Саду
Драгољуб Кедровић апотекар у Крушевцу

Командир Мираља, директор виодељске школе (у Италији)
Др. Бекослав Керешкевић, директор.

у 1886. години:

Марки де Пиџен, из Хрватске

у 1888. години:

Стеван Рајичевић, управ. држав. штампарије
Светозар Милосављевић, министар народне привреде
Др. Владан Ђорђевић, заступ. министра Народне Привреде
Милосав П. Куртовић,
† Панча Куртовић из Шапца

у 1891. години:

Епископ Жички Сава

у 1893. години:

Свет. Гвоздић, минист. нар. привреде
† Илија Дуцмашић, мин. нар. привреде
Милош П. Марковић, свешт. из Обреновца
Велимир Лонгиновић, телегр. из Ниша
Илија Ђуквић, ђенерал
† Јован Пранорчетовић, пук. у пензији
Николије Стефановић, потпуковник
† Светозар Стефановић, трг. из Ниша
Годор Грубановић, потпук.
Божа Јанковић, ђен. штаб. потпуковник
Александар Константиновић, потпук.
Авдра Милadiniновић, трг. из Зајечара
Рајко Ј. Стојићевић, економ из Шапца
† Димитрије Вучковић, пензионар
† Алекса Николић, трг. из Зајечара
Сава Илић, трг. из Шапца

у 1895. години:

Богољуб Јовановић, нач. мин. п. прив.
Јован Жујовић, проф. Вел. Школе
Мичап Недељковић, проф. В. Школе
Никола Стамецковић проф. В. Школе

† Павле Кретић, свешт. из Свилајнца
Јулијус Драшковице апот. из Свилајнца
† Вас. Несторовић, свешт. из Параћина

у 1896. години:

Вучко Д. Стојановић, мин. нар. прив.
Густав Фоекс, директор агроп. школе у Монпелију (Француска)
Др. Светозар Радовановић, др. геолог
Милов. Р. Маринковић, проф. гим. из Београда
† Драгутин Марковић, сточни лекар из Свилајнца
Мил. Јагодинац, екон. из Зајечара
Петар Петковић, нач. мин. нар. прив. у пензији

у 1897. години:

† Архимандрит Фирмилијан
Ђорђе П. Куртовић, прив. из Шапца
† Д-р Јаза Дмитријевић, лекар из Смедерева
Самуило Мић, инд. у Параћину
Коста Јуришић, економ из Црне Баре
Павле Девић, управ. града Београда у пензији
Д-р Михаило Спридоповић, лекар из Шапца
Јоца Величкивић, економ из Шапца

(23 априла)

Његово Величанство Краљица Енглеске
† *Викторија*
Његово Височанство Кнез Црне Горе и
Врда *Никола I.*

у 1899. години:

Никола Тесла, електротех. у Америци
Јован Стојановић, прота из Неготина
Петар Делековић, царин. из Београда
Павле Стојановић, царин. из Шапца
Д-р Милован Ђ. Миловановић.

РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ

(по реду избора)

у 1869. години:

† Алекса Стојковић, пом. нач. шабачког
† Арса Ристић, директор гимназије
† Др. Јосиф Панчић, рект. В. Школе
Коста Црногорац, проф. гимназије
Коста Петровић, сек. мин. финансија
† Мичап Миловук, директор реалке

Др. Милован Спасић, нач. мин. финан.
† Сергије Станковић, газда ек. у Топч.
Фрања Вишечка, проф. арт. школе
Чеда Мијатовић, нач. ад. одељ. мин. фин.
† Чеда А. Поповић, пом. држ. Бргеле у
Љубичеву

† Јанко Шафарик, библиотекар
† Јосиф Пецци, директор гимназије
† Јован Бешњик, марв. лекар
Јован Екер, марвени лекар
† Антоније Крагујевић, Кнежев. виногр.
† Иван Протић, војар у Топчидеву
† Радојица Шарчевић, нач. мун. уп. дела
† Др. Стеван Мачај, окр. физикус
Ђорђе Рушчуклић, економ из Београда
† Анђел Медовић, секр. мун. уп. дела
Јован Драгашевић, уредник "Војска"
Јулијан Клерш, рудар
† Владим. Јакшић, начел. статист. одељ.
Алекса Ђурић, секретар Мин. Финансија
Алекса Спасић, чинов. Управе Фондова
Милосав Миловаковић, чинов. мун. финансија

† Адам Богосављевић, економ из В. Копривнице

† Јован К. Ристић, начел. мун. грађ.
† Мих. Рашковић, проф. Веј. Школе
Никола Димовић, економ
† Коста Јовановић, нач. мун. уп. дела
Петар Зоричић, уредник Господарског
Листа у Загребу

† Стеван Р. Поповић, проф. В. Школе

у 1870. години:

† Јован Трикопић, поручик арсеп. у
Крагујевцу

Радоња Недић, економ из Кутлова

† Јеврем П. Гудовић, секр. мун. фин.

у 1871. години:

† Јован Обрадовић, председ. окр. суда
Јован Червенко, правител. баштован

у 1872. години:

† Милован Јанковић
Владимир Јовановић
† Гаја М. Матић
† Љуб. Белмаш
† Радомир С. Војнић
Сима Влашић, артиљ. капстан

у 1874. години:

Љуб. Каљевић, књижевник
† Емауел Шефл, инжењер мун. грађ.
Др. Федро Шаме, држ. хемич.
Милут. М. Савић, уч. земљ. шум. школе
Сима М. Лозанић, суплент В. Школе
Живко Шокорац, секретар Пољопривредног
Друштва.

у 1875. години:

Јован Вадемлић, професор

Јеврем Новаковић, суплент зем. шум.
школе

Мата Јовановић, суплент зем. шум. шк.

† Мих. Анђелковић " " " "

† Јавићђе Поповић, проф. богословије

† Јеврем Шолуповић, економ, Пожега

Љуба Ј. Новаковић, економ, Краљево

† Коста С. Таушановић, економ, Алексицац

Милан Р. Аптић, писар мун. финансија

Влад. Виходил, секретар Господарског
Друштва у Загребу.

у 1879. години:

† Срета Ј. Поповић, члан Касације
† Др. Јован Валента, професор
† Алекса Миљковић, економ у Београду.

у 1880. години:

Љуба Вирговић, професор
† Коста В. Ђорђевић, предав. зем. шум.
школе
Вучко С. Богдановић, зван. мун. фин.

у 1881. години:

Петроније Савић, чинов. упр. фондова
Паја Т. Тодоровић, економ из Јагодина
Радован Милошевић, економ из Жаркова
Вића Т. Радовановић, економ из Водница
Драгић Муцић, економ из Комирића
† Димитрије Јовићевић, из Табановића
† Атанасије Николић, пензионар
† Папта Јовановић, држ. саветник
Александар М. Секулић, писар мун. финансија

Милан Пешић, шумар
Алекса Живаловић, зван. мун. финан.
Милан П. Живковић, зван. мун. финан.
† Љубомир Којић, зван. мун. финан.
† Илија Миливојевић, шумар
Драгутин Јовановић, писар мун. фин.
Јован Јекић, шумар
† Драгутин Ђорђевић, телеграф.
† Анга Алексић, инжењер
Милош Тодоровић, зван. мун. финан.
Илија Кремић, зван. мун. финансија.

у 1882. години:

Јаков А. Марковић, државни шумар
Зарија Поповић, марв. лекар
† Драгутин Иликић, економ
Велимир Вигоровић, сврш. шумар
† Драгутин Лукић, енолог
Милорад Тројановић, економ

† Светислав Стојановић, економ
Влаг. Д. Тодоровић, економ.

у 1883. години:

Вукашин Ј. Петровић, нач. мнџ. фнн.
† Свет. Милошевић, помоћ, гл. благајн.
мнп. финансије
Др. Мих. В. Вујић, проф. Вел. Школе
Милут. М. Јовановић, помоћ. благајн. на-
челства окр. ваљевског
Јован Младеновић, наставник ратарске
школе у Краљеву
Мирко Миљковић, званичник упр. држ.
ергеле у Љубичеву
Никола Вельковић, званич. мнпастар. фи-
нансија
Светолик А. Петковић, управник друш-
тва у Шапцу
Тодор Петрашковић, војни марв. лекар
у Београду

у 1884. години:

Живојин Јапанчијевић, проф. у Крагу-
јевцу
Пера Д. Тодоровић, марв. лекар
Рапко М. С. Пешић, учитељ
† Радоје Костић, економ у Стублу
† Тодор Николајевић, економ у Пожа-
реву
Душан М. Спасић, економ из Београда
Милош Х. Поповић, економ из Београда
Љуба Р. Јовановић, економ Лапово
Милосав Ж. Петровић, економ
† Драг. Посинковић, уредник „Пчеле“
Драгољуб Јовановић, секр. пор. управе
Др. Драгиша Ђурић, статистичар
Тодор Стевановић—Виловек, новинар
Мина Мијалиновић, чиновник руд. од.
† Вожа Боли, чинов. мнп. финансија
† Д-р Фрања Копше, лекар
Алекса Ђорђевић, учитељ.

у 1886. години:

Ђурица С. Виловек, економ
Игњат Мирковић, економ
Милован Атанацковић, помоћ. управе кру-
пањских рудника
Милад Јованић, економ у Богатињу.

у 1887. години:

Рапа Милошевић, секретар мнџ. фнн.
Алекса Јб. Поповић, окр. марв. лекар
† Анта Голубовић, учитељ
Милета Матић, учитељ.

у 1888. години:

Сретен Којић, економ у Закуп
Ђорђе Окановић, економ у Смедереву
Радован Ж. Рајковић, екон. у Рудовцу
Јован И. Алексић, марв. лекар
Радован Мицић, предавач у Зајетару
Димитрије Вуричић, екон. у Лесковцу
† Сима Кандић, писар мнп. нар. привр.
Александар Мијковић, наст. рат. шк.
† Марко Николић, економ
† Павле Мијић, руков. рас. у Смедереву
† Анта Ђурић, економ
Дим. Јосиповић, шумар
Савко Кучарић, учитељ
Нико Јовановић, надзорник дувана
Сретен Јевтић, чин. у Љубичеву
Велизар Поповић, шумар
† Лука Јокић, шумар
Светозар Јовановић, шумар
Милад Алдоновић, проф. Вел. Школе
† Драгиша Милутиновић, проф. В. Шк.
Др. Марко Т. Леко, држ. хемичар
† Средоје Крчешинац, економ.

у 1889. години:

Др. Ђорђе Радић, упр. ратар. школе
Урош Палеташевић, учитељ
Фрања Јерговић, управ. ратар. школе у
Подгорици (Црна Гора).

у 1890. години:

Мика Спасојевић, екон. у Шапцу
† Дим. Катић, економ у Црквенцу
Вићентије Поповић, прога из Жежевице
Љуб. Гајић, економ из В. Крсне
Вла П. Матић, економ у Мнионци
Стеван Димитријевић, учит. у Лаповцу
Пера Дамјановић, екон. из Смедерева
Радисав Митровић, екон. из В. Баште
Коста Д. Главинић, проф. Вел. Школе
Ворисав В. Тодоровић, проф. Трг. Шк.
Александар Ворисављевић, проф. Вел.
Школе.

у 1891. години:

Драгутин Н. Јапчевић, екон. из Пожеге
Јован Живановић, проф. из Карловаца
Методије Миловановић, свешт.
† Лаза П. Најдановић, марв. лекар
Тома У. Милошевић, марв. лекар
Освалд Репић, марв. лекар
† Мита Петровић, проф. из Сомбора.

у 1893. години:

Милослав П. Куртовић, секр. мнп. нар.
привреде

Милоје Петровић, економ из Баточине
Павле Радосављевић, екон. из Медвеђе
Милан Ј. Петровић, екон. из Врагогра-
нца.

у 1894. години:

Милко Савић, екон. из Свентице
† Стеван Јакшић, проф. Вел. Школе
Живојин Јуришић, проф. гимназије
Др. Дим. Герасимовић, санит. мајор
Јоца Марковић, економ из Краљева
† Антоније Џебла, вођар из Букова
Јаза Мартиновић, свешт. из Житковца
† Мих. Ст. Ризнић, учит. из Пирота
Милош П. Марковић, свешт. из Обре-
повца

† Влад. Ђорђевић, настав. рат. шк. у
Краљеву

Милоје Ж. Вучковић, писар у Љубичеву
† Сана Г. Јовановић, зван. у Љубичеву
† Франц Тоболар индустријалац из Бео-
града

Стеван Вобин, нач. срески у Лесковцу
Евђеније Хофман, екон. у Кучеву
Војтех Бурман, вођар у Топчидеру
Андра Радосављевић, окр. благајник
Милан С. Петровић, писар мни. н. прив.
† Љуба Јовановић, в.-марв. лекар у Бео-
граду.

До. Коста Јовановић, држ. хемичар
Јосиф Ковачевић, проф. реалке у Бео-
граду.

у 1895. години:

Димитрије Ј. Путниковић, учит. из Бео-
града

Милош В. Поповић, учит. из Жељевице
Игњат Н. Тодоровић, економ из Пожа-
ревца

Божа Ј. Новаковић, екон. из Краљева
Милован М. Лазаревић, економ из Жу-
пањца

Лазар А. Прокић, економ из Забојнице
Мијаило Стојаковић, свештеник из Сене
(окр. пожаревачког)

у 1897. години:

Никола И. Стамепковић, проф. В. Школе
Д-р Светолик Радовановић, геолог из
Београда

Алекса Нешић, екон. из Вел. Села
† Душан Сабовљевић, инжињер
Димитрије Михаиловић, свешт. из Кра-
љева

Михаило Ступаревић, учитељ

Јован П. Јовановић, учитељ из В. Лаола
† Драгољуб Шајковић, настав. виш.-вош.
школе у Букову

Милан Грковић, паст. виш.-вош. школе у
Букову

Владимир Кушаковић, паставник ратар.
школе у Краљеву

Антоније Мајеровић, баштован ратар. шк.
у Краљеву

Михаило Ј. Буђевац, марв. лекар држ.
ергеле у Љубичеву

Д-р Марко Николић, хемичар

† Војислав Прљевећ, хемичар

Бранко Јовановић, економ из Удовца.

у 1899. години:

Јован Жујовић, проф. Вел. Школе

Милан Недељковић, проф. В. Школе

Мика Вончић, председник топличког по-
востепеног суда

Андра С. Јовановић, хонорарни настав.
учитељске школе у Алексинцу

Љуба Ђулаковић, порезник у пензији из
Вел. Дрепове

Мијаило Рапковић, порезник у пензији
из Зајечара

† Ђорђе Христодуловић, марв. лекар у
Вел. Градинцу

Василије Терзић, учитељ у Бишољу

Милоје Спасић, учитељ у Рековцу

Никола Јовановић, учитељ у Пожеан

Паун Димитријевић, учит. из Неголина

Радомир Кречковић, ђакон из Ужича

Милан Јовановић, окр. шумар у Трстенику

Јован Вуквала, окр. шумар у Добри окр.

пожаревачког

Добросав М. Јовановић, економ из Па-
раћина

Радосав Живановић, екон. из Црљепца
окр. пожаревачког

Станислав Р. Спњић, писар друштвени

† Веселин Ђоћић, руковаоц лозног рас.

на Илићној води код Крагујевца

Војидар Милановић, подблагајник из За-
јечара

Огњал Јуковић, екон. из Александровца

Милић Милојевић, економ из Горње Дра-
гуше, окр. топличког

Тодосије М. Радичевић, практ. Управе
Топчидерске Економије.

у 1901. години:

Д-р Живојин Ђорђевић, проф. В. Школе
Таса Филиповић, марв. лекар

Милаш Бајић, хемичар Мин. Народне
Привреде
Милош Лукићевић, писар Мин. Народне
Привреде

у 1902. години:

Максим Т. Богавац, чинов. из Београда
Милан Милековић, држав. економ среза
Орашког
Венцеслав Валента, држ. економ среза
Рамског
Јован Ломић, држав. економ среза По-
жешког
Радомир Нешић, руковао држ. лоз. ра-
сад. из Јагодине
Милан П. Павловић, држ. економ среза
Параћинског
Грујица Софронијевић, држ. економ среза
Крагујевачког.

у 1903. години:

Милић Радовановић, проф. Вел. Школе
Коста Врбић, окр. марв. лекар
Д-р Миливоје Васић, окр. шумар
Д-р Ђока С. Јовановић, окр. шумар
Душан С. Крमानовић, руковаоц Топчи-
дерског лозног расадника.
Коста Бунарић, свештен. из Дедојевца
Милорад Драшковић, адвокат, сопственик
угледног млекарника из Смедерева
Никола Рапојевић, проф. гим. из Београда
Др. Добр. Кнез-Милојевић, државни хе-
мичар из Београда
Радослав К. Спасовић, зам. друш. секрет.
Милоје М. Ђорђевић, срески економ
Митар А. Рајковић " "
Милосав М. Ђорђевић, " "
Драгојло Обрадовић, " "
Милаш Дуњић, " "

С П И С А К

ПОМАЖУЋИХ ЧЛАНОВА у 1904. ГОДИНИ

1. Катарина Туцаковић, из Вишилта,
2. Марко Трифковић, начелник министар. пар. привреде из Београда,
3. Милоје Ђорђевић, економ среза моравског,
4. Светомир Окановић, из Г. Буковице,
5. Димитрије Марковић, економ из Дубравце,
6. Радоје Вукашиновић, економ из Александровца п.
7. Никола С. Белобрк, економ Винод.-Воћарске школе у Букову,
8. Сотир М. Павловић, из Ниша,
9. Манојло Дивјак, окружни подшумар са Рудника,
10. † Војислав Д. Ристић, економ из Мапољовца,
11. Милош Милековић, учитељ из Зајечара,
12. Димитрије Стевановић, помоћник економа ср. крагујевачког,
13. Љубомир Р. Вучетић, председник општине у Цветојевцима,
14. Петар П. Пејић, бакалин из Београда,
15. Марко Швабић, економ из В. Орашја,
16. Љубомир Марковић, економ из В. Орашја,
17. Урош М. Јелић, из Јабланице,
18. Авакум Ј. Поновић, економ из Субјела,
19. Љубомир Ј. Недић, руковаоц лозног расадника у Крагујевцу,
20. Петар Велковић, економ среза звишког,
21. Јован Стојановић, помоћник економ среза звишког,
22. Манастир Рача, В. Вашта,
23. Општина Дубравичка,
24. Општина Клеовачка.

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

25. Радојица Јазовић, помоћник економа окр. подрипског,
26. Богољуб Палић, економ из Ниша,
27. Петар Матејић, економ среза поречког,
28. Цветан Гроздановић, руковаоц лозног расадника у Нишу,
29. Трифун Ђурлић, калемар лозног расадника у Нишу,
30. Богољуб Милић, „ „ „ „ „
31. Драгољуб Вукаловић, приправник лозног расадника у Нишу,
32. Стаменко Н. Радичевић, економ из Жучковца,
33. Тома Јов. Тодоровић, економ из Александровца п.



САДРЖАЈ

| | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Увод..... | 5 |
| 1. Оснивање и рад Друштва за пољску привреду..... | 6 |
| 2. Српско пољопривредно друштво и његова улога у унапређењу пољопривреде крајем XIX и почетком XX века..... | 23 |
| 3. Оснивање друштава односно Савеза пољопривредних инжењера и техничара Србије и њихова активност..... | 27 |
| 4. Развој образовне делатности у области пољопривреде у Србији током XIX и XX века..... | 31 |
| 5. Организација стручне и саветодавне пољопривредне службе током XIX века и почетком XX века..... | 35 |
| 6. Развој научноистраживачког рада у пољопривреди током XIX и XX века..... | 37 |
| 7. Допринос друштава и Савеза пољопривредних инжењера и техничара Србије развоју пољопривреде и прехранбене индустрије..... | 44 |
| Закључак..... | 53 |
| Прилог: Чланови Друштва за пољску привреду и Српског пољопривредног друштва..... | 55 |

ИЗДАВАЊЕ ЧАСОПИСА ПОМОГЛИ СУ:

*Министарство пољопривреде, шумарства
и водопривреде Републике Србије*

Задужбина Николе Сисића, Београд

Пиле комери, Младеновац
